

Р19Ср II 1135.1

710

Alexandro Fontana

адъ зюторан

Lucy at 17. 1840

P

Рис. Ср II 1135.1

НЕМѢНЯЮЩЕ СЕ РЪЧИ

И

СЛОВОСАЧИНѢНІЄ

СРБСКОГЪ ЁЗИКА.

написао

С. СРЕТЕНОВИЊЪ.

Прегледала и одобрила школска комисія.

(друго поправљено изданѣ).

Цѣна е 3 гроша.

УВЪОБРАДУ.

У државной книгопечатњи

1 8 6 1.

ИЗДАНИЕ ОЧЕВИДНО

СВЕТЛОСЛАВНО

СВЕТЛОСЛАВНО

Лит. бр. 319521

ИЗДАНИЕ ОЧЕВИДНО

СВЕТЛОСЛАВНО

СВЕТЛОСЛАВНО

Кадъ се први путъ ова књига 1853 године штампала, поткрале су се у нѡй неке погрѣшке, највише съ тога, што ѣ на брзу руку и писана и штампана. Онда ѣ потребно было, да ученици, кои уче србску граматику, пошто сврше словопроизводство (етимологию) имаю какво такво словосачинѣнїе (синтаксисъ) србскога ѣзика, ѣрѣ га до онда нїе было. То ѣ узрокъ, те многа правила у оной књизи изостала су, нека нису потпуно изяснѣна примѣрима, а гдѣкоя опетъ правила и примѣри нису ондѣ, гдѣ бы требало да ѣсу.

Сада пакъ кадъ се ова књига послѣ осамъ година подругипутъ штампа, могла се она веѣа и боля написати. Но ѣдно збогъ тога, што се ова књига намѣњено за школу, па кадъ бы веѣа была, небы удесна была за ученѣ; а друго опетъ и збогъ тога, што се времена ни праве волѣ нїе имало,

да се око нѣзиногъ поправляня и дотѣри-
ваня ради, па зато е само оно при овомъ
другомъ изданю у нъой додано и поправлѣ-
но, што е найпотребнѣе было, да се дода и
поправи. Засадъ како е, тако е.

С. Сретеновићъ.

П р и с т у п њ.

Све рѣчи србскогъ езика могу се подѣлити на осамъ редова:

1.) Рѣчи саоставне.	5.) Нарѣчія.
2.) Рѣчи приложне
и бройне.	6.) Предлоге.
3.) Замѣнице.	7.) Свезе.
4.) Глаголе.	8.) Међуметке.

Прва се четири реда рѣчій мѣняю, а друга четири немѣняю.

НЕМЪННЯЮЋЕ СЕ РЪЧИ.

Нарѣчія.

Какве су рѣчи нарѣчія?

§. 1. Нарѣчія єсу рѣчи, коє се не мѣняю, него се зато употребляваю у говору и писаню, да болѣ кажу смисао приложнихъ рѣчій и глагола.

Раздѣленіє.

§. 2. Нарѣчія се могу расматрати са двѣ стране: са стране *постоянна* и са *стра-не значеня*.

Постояннѣ нарѣчія.

§. 3. Нарѣчія постаю:

а.) Одъ рѣчій *самоставнихъ*; као: *данасъ, ютросъ, вечерасъ, ноћасъ, часомъ, ноћу, да-ню, мѣсто, край, острагъ, средъ, усредъ, увѣкъ, устолице, доле, горе, врхъ, поврхъ* и т. д.

б.) Одъ рѣчій *приложнихъ*; као: *царски, господски, ђаволски, свиньски, магарећи, мушки, юначки, србски, турски, грчки; добро, зло, наопако, тихо, яко, често, дуго, единако, тешко; далъ, опасніє, грѣе, чешће, лакше, мучніє, бо-лъ, друкчіє, веќе, више, мудріє; найлакше, наймучніє, найболѣ, наймирніє. Уопште све приложне рѣчи среднѣга рода могу бы-*

ти нарѣчія, само кадъ се оне употребля-
ваю, да яснѣе изразе глаголъ; као: тихо го-
вори, брже ради, найвише зна и т. д.

в.) Одъ бройнихъ рѣчій; као: еданпутъ,
двапутъ, трипутъ; едномъ, двоиномъ, трои-
номъ, четвориномъ, десеториномъ; еднако, дво-
яко, трояко, свакояко, едноструко, двоструко.
троструко, четвороструко и т. д.

г.) Одъ замѣнца; као: мойски, твой-
ски, свойски, нѣговски, вашки, нашки; како,
овако, онако и т. д.

д.) И одъ причастія бываю нарѣчія; као:
стојећи (ради), лежећи (еде) и т. д.

Примѣба. Нарѣчія, коя су постала одъ
приложнихъ и бройнихъ рѣчій, и одъ замѣнца и
причастія, не одликую се по завршиваню одъ нѣхъ.
Она се најболѣ могу у мисли познати по томе,
што она свагда болѣ казую радню глагола; као:
живи господски, даривао га царски, бѣе момачки, го-
вори турски, тихо иде, често посрѣе, мало спава,
свойски ради, нашки се влада, лежећи еде, говори
жмурећи и т. д.

е.) На послѣтку нарѣчія постаю одъ
составляня двѣ или више рѣчій у едну рѣчь,
па се та тако састављена рѣчь употребля-
ва за то, да радню глагола болѣ означи; као:
напаметъ (све зна), наочигледъ (лаже), науз-
накъ (лежи), испочетка, додана сѣ и т. д.

Значенѣ нарѣчія.

§. 4. По значеню своме нарѣчія по-
казую:

І. С в о й с т в о, на питанѣ како? *изне-
нада, изнебуха, исподмукла, вирке, кришомъ,
больма, бадява, веѣма, веома, врло, дупке,
ничке, ницице, наузнакъ, напаметъ, потрбуш-
ке, залудъ, узалудъ, какогодъ, каконо, ка
коноти, какокадъ, наочигледъ, наизустъ, су-
протъ, насупротъ, упрсте, упркосъ, овлашъ,
навлашъ, навалице, нехотице, хотимице, уз-
астопце, устопце, назоръ, назорице, мал-
ко, малчице, наизмѣнице (наизмѣнище), неште-
дице, одвеѣкъ, одвише, сувише, напоредъ (напо-
редо), упоредъ (упоредо), пѣшице (пѣше, пѣш-
ке), узгредъ, мимогредъ, едноманъ, поединце,
скрозъ, крозъ, таманъ, умало, уедно, заедно,
скупа, наликъ, едва, полако, найлакше.*

Овомъ реду нарѣчія припадаю и сва
она нарѣчія, коя постаю одъ приложнихъ
рѣчій, замѣница и причастія: *господски, си-
ротиньски, псеѣи, добро, прилично, полако,
косо, стрмо, твердо, побрзо, друкчіе, бр-
же, побрже, болѣ, лакше, найгрѣе, найманѣ,
найсреѣніе; тако, никако, овако, онако, сва-
кояко, мойски, свойски, нашики; стоѣѣи, жму-
реѣи, храмлюѣи и т. д.*

ІІ. К о л и ч и н у, на питанѣ колико?
или колико пута? *мало, много, вазданъ,
доста, подоста, довольно, одвише, суви-
ше, еданпутъ, двапутъ, трипутъ, сто пута,
много пута, ниеданпутъ, николико, едномъ,
двоиномъ, троиномъ, четвориномъ, десетори-
номъ и т. д.*

III. В р е м е, на питанѣ:

а.) Кадъ или када? вазда, вавѣкъ, навѣкъ, увѣкъ, засадъ, юче, синоѣ, ономадъ, оновечери, прекоюче, прекономадъ, довече, вечерасъ, данасъ, даню, ноѣасъ, ноѣу, зимусъ, зими, лѣтосъ, лѣтомъ, лѣти, лани, преколани, ономлани, доцканъ, каткадъ, кашто, кадгодъ, кадно, негда, некадъ (некада), нигда, никадъ, (никада), обноѣ, обданъ, обданце (обданице), давно, око (божиѣа), онда (ондай, ондакъ, онданъ, ондаръ), ончасъ, подноѣ, понекадъ, понегда, посліе (после, посліенъ, потлѣ), потомъ, прво, прекоданъ, преконоѣ, пріе (пре), рано, зарана, сада, ютросъ, изютра, сютра (сутра), прекосутра, тада (тадъ, таде), увече, уочи (васкрса), уневреме, понехари.

б.) Откадъ? одавно, одсадъ, одлани, одзимусъ, спочетка, одскора, одонда, одсютра, одюче, одмахъ (омахъ), одономадъ, отленъ (отоленъ), отпріе (отпре), отпутъ, издавна, измалена, издѣтинства, отпамтивѣка.

в.) Докадъ? досадъ (досада), докъ, доселе (досліе, досле), донекле, довѣка, доюче, доданасъ, долани, дозимусъ, доютросъ, дотле, доонда, досютра, до-Бога-до-вѣка.

Нарѣчіяма времена припадаю и она на-рѣчія, коя показую почетакъ неке рад-нѣ: веѣъ, истомъ; траянѣ: єднако, іошъ (іоштъ, іоште), утомъ, све; и повтора ванѣ: изнова, спочетка, испочетка, опетъ, наново.

IV. М ъ с т о, на питанѣ:

а.) Гдѣ? близу, негдѣ (негде), нигдѣ (нигде), дужъ, долѣ (доле), ондѣ (онде, нодѣ), наврхъ, поврхъ, крий, озадъ, страгъ, острагъ, спрієдъ (спредъ), поредъ, према (прама), спрема, спроку, споля, изнутра, средъ, усредъ, уврхъ, насредъ, посредъ, међу, између, тамо, потамо, ту, онамо, туна, кодъ, свуда, свакуда, унутра, споредъ (споредо), успоредъ (успоредо), украй, чело (главе) и т. д.

б.) Откудъ или откале? одавдѣ (одавде), одавле, одатле, отале, одонудъ (одонуда), одудъ (одуда), одсвудъ (одсвуда), одсвакудъ (одсвакуда), одсвакле, оздо, одоздо, озго, одозго, исподъ, изнадъ, отудъ (отуда), издалека, ниоткудъ (ниоткуда).

в.) Кудъ или куда? амо, овамо, овуда, тудъ, туде, туда (тудіє), мимо, некудъ (некуда), никудъ (никуда), поредъ, унапрієдъ (унапредъ), натрагъ, онудіє (онуде), онудъ (онуда), свакудъ (свакуда), свудъ, свуда, прієко (преко), попрієко (попреко), унакрсъ, наоколо, унаоколо, управо, увисъ, унутра, удужъ, уздужъ.

V. И с т и н н о с т ь чега, коя єсу:

а.) Питаюћа: єли? заръ? збиля?

б.) Потврђуюћа: истина, заиста, доиста, ямачно.

в.) Нагађаюћа: као, каода, као-ђоя, може быти, тобожъ.

г.) Одричућа: *не, ни, ништа, сасвимъ, нимало, никако, николико.*

д.) Ограничавајућа: *само, текъ, иоле, осимъ, разма, ванъ, баръ, баремъ, едва, неколико, готово.*

Предлози.

Шта су предлози и како се дѣле?

§. 5. Предлози су рѣчи, које се такође, као и нарѣчја немѣняю, него или се спаяю са другима рѣчима, или се одѣлито предъ њима међу.

а.) *Сповени предлози.*

Предлози спаяю се са осталима рѣчима, а понајвише са глаголима, и помажу, те они добијаю различна значења. Таки су ови предлози: *пре — про — па — раз — об — (пре-сѣћи, про-трчати, па-бирчити, раз-макнути, об-радовати се).*

б.) *Одѣлити предлози.*

б, Одѣлити се предлози међу предъ самоставнима, приложнима и бройнима рѣчима, и предъ замѣницама. Они управљаю са падежима и показую одношенѣ међу предметима. Таки су ови предлози: *безъ, до, за, изъ (иза), къ (ка), на, надъ (нада), о, одъ (ода), по, подъ (пода), предъ (преда), при, съ (са, су) у, чрезъ.*

Примѣдба 1. Предлози, кои се свагда спаяю са рѣчима, помажу, те одъ едне рѣчи

постаю друге различне рѣчи. Споєни предлози понайвише се спаяю са глаголима и потпуно ихъ изясняваю и значенѣ нѣино мѣняю. Одѣлти предлози управляю са падежомъ: родительнимъ, дательнимъ, винительнимъ, творительнимъ и предложнимъ. Но и они се врло често спаяю са другима рѣчима, и тада не управляю са падежима, као и споєни предлози.

Примѣдба 2. Значенѣ предлога и управлянѣ са падежима, показате се тада, кадъ се буде говорило о управляню рѣчій са предлозима.

Свезе.

Шта су свезе?

§. 6. Свезе су рѣчи, коє се не мѣняю, него сєдиняваю и раздѣлюю рѣчи и израженя.

Саставъ свеза.

§. 7. Свезе могу бити не само єдно-сложне рѣчи; као: а, и, ли, єрѣ; него и друге рѣчи, коє су одъ двѣ или више рѣчій постале, међу којима могу бити нарѣчія, предлози и друге рѣчи, коє помажу, те се сєдиняваю или свезую мисли, коє се са рѣчима изражаваю.

Разлика свеза.

§. 8. Свезе се разликую по употребляваню и значеню.

а.) *По употребляваню.*

§. 9. По употребляваню свезе дѣле се на:

I. Посебне, кое не требую, да се повторавая и да се употребляваю друге свезе, кое бы имъ одговарале; као: а, и, па, зато.

II. Повтораваяће се предъ свакомъ одъ сѣдиняваюћихъ се рѣчій; као: И да-ню, и ноћу ради. Часъ се сміе, часъ плаче. Или сѣди, или одлази. Ни лукъ со, ни лукъ мирисао. Незна се ни ко піе, ни ко плаћа. Мало на коню, мало пѣшице.

III. Одговорне, кое една другой одговараю; као: Како ты са мнома, онако и ја съ тобомъ. Не само у несрећи, него и у срећи треба се Богу молити. Премда самъ жеданъ, но нећу да пијемъ воде. Ако није добро, (то) није ни скупо.

Прва одъ одговорнихъ свеза, зове се предня, а друга последня

б.) По значеню.

§. 10. По значеню свезе дѣле се на:

I. Сѣдиняваюће, кое се дѣле на:

а.) Посебне: и, да, а, те, те да, такође, исто тако, осимъ тога, поредъ тога, јошъ, пакъ, еле.

б.) Повтораваяће се: и, часъ, нешто, мало, ја.

в.) Удвојне: како — тако и, не само — него и.

II. Раздѣляваюће: или, ни, нити.

III. Питаюће: а? ли? или? заръ?
ама? еда? па? дали?

IV. Изясняваюће:

а.) Што се тиче быћа некогъ предмета и раднѣ: као да, као што, канда.

б.) Што се тиче набраяня: то єсть, а наиме, поименце, као и т. д.

в.) Што се тиче мѣре: колико, толико,

г.) Што се тиче реда: спрва, изнай-
пріє, найпріє (изнайпре, найпре), потомъ,
затимъ, далѣ, найпосліє (найпосле), найзадъ,
напослѣтку

V. Сличаваюће: као, као-да, као-што,
колико-толико; и удвоєне: како — тако.

VI. Уговорне или погодбене: ако, ако-
ли, кадъ.

VII. Нагађаюће и желеће: бы, да, дабы,
ако бы, кадъ бы, међеръ.

VIII. Уступаюће: премда, истина, некъ,
колико му драго, како му драго, колико-
годъ.

IX. Супротне: а, али, ама, анекмоли,
но, него, присвемъ томъ, негледаюћи на то.

X. Узрочне, кое показую узрокъ: єръ,
зато, зато што, а као што, потоне, ради,
ради тога, єъ-тога, збогъ, збогъ-тога.

XI. Завршавајуће: *тако, и тако, по томе, дакле, уосталомъ.*

П р и м ѣ д б а. Изъ тогъ прегледа свеза лако се видѣти може, да є нѣи мучно разликовати одъ остальныхъ рѣчій. Ёрь често несамо нарѣчія и предлози, но и приложне рѣчи и замѣнице могу да служе мѣсто свезе. Осимъ тога раздѣлѣнѣ свеза по значеню врло є мучно одредити; єрь єдна и иста свеза у єдномъ случаю сєдинява, а у другомъ дѣли рѣчи и израженя. Па зато, ако хоѣмо, да познамо, когъ є значеня нека свеза, треба добро да мотримо на то, за што є она употребѣна у оной мисли, у коіой се налази.

Међуметци.

Шта су међуметци?

§. 11. Међуметци єсу подвикиваня, коя се немѣняю, него се у говору употребляваю онда, кадъ радосна и жалосна осѣћаня наше душе изражавамо.

Раздѣлѣнѣ међуметака.

§. 12. Међуметци могу се подѣлити на подвикуюће и сличнозвучне.

а.) Међуметци подвикиваня.

Са међуметцима подвикиваня казую се нека душевна осѣћаня или желя, одобренѣ, потврђиванѣ и т. д.

б.) Међуметци сличнозвучности.

Сличнозвучни међуметци єсу мале рѣчи, у коима гласъ, кадъ се оне изговараю, на-

личи на звукъ, кои се чуе одъ онога, што се са међуметкомъ казуе.

Међуметци подвикиваня.

§. 13. Међуметци подвикиваня показую:

- 1.) Удивляванѣ: а! ала! ао! ау!
- 2.) Одобренѣ и потврђиванѣ: ада! да! дада! я! право! тако! истина!
- 3.) Одрицанѣ: не! никако! немоу!
- 4.) Теранѣ: айды! айде! далѣ! одлази!
- 5.) Званѣ: о! е! ей! чуешѣ! море!
- 6.) Одзиванѣ: ой! ее! уу! чуемѣ!
- 7.) Нуђенѣ: де! дедѣ! дела! и у множ. дете! дедете! делате!
- 8.) Даванѣ: на! най! и у мно. нате!
- 9.) Благодаренѣ: хвала! ейхвала!
- 10.) Показиванѣ: гле! ево! ено! ну! нуто!
- 11.) Претню: псѣ! пстѣ! шутѣ!
- 12.) Грозенѣ: пи! пу! у!
- 13.) Уморность: офѣ! охѣ!
- 14.) Страшенѣ: уфѣ! ухѣ! ю! бау!
- 15.) Жалость: ахѣ! а! охѣ! леле! куку! авай! аой!
- 16.) Радость: благо! благошѣ! ха! хай!

Примѣдба. Изъ тога се види, да подвикиваюћи међуметци, као и свезе, могу да постану, кадѣ се двѣ рѣчи у едну спое; а види се и то, да самооставне рѣчи, замѣнице глаголи, нарѣчія и дру-

ге рѣчи могу да буду међуметци, само кадъ се оне употребљаваю, да се са њима душевна осѣћања изразе.

Међуметци сличнозвучности.

§. 14. Сличнозвучни међуметци изражаваю: 1) звукъ паданя и ударања: пупъ! тупъ! лупъ! фукъ! цукъ! звоцъ! 2) гласъ животиня; као кокошю: какоко! шшшъ! љукъ! кукурѣку! мачака: мау! писъ! папчадѣй: авъ! ѣавъ! оваца: бе! коза: врехе! кецъ! свиня: ушъ! ушо! и т. д.

Примѣдба. Одъ сличнозвучнихъ међуметака постаю и сличнозвучни глаголи; као: шушкати, звечати, пѣюкати, вречати, блеяти, маукати, рикати, клокотати, крчати и т. д. Па зато и корѣнители слогови глагола, кои изражаваю хитно и са звукомъ сединѣно мицанѣ, употребљаваю се као међуметци: тапъ! плюсъ! звоцъ! цмокъ! кресъ! тупъ! лупъ! шушъ! мушъ! трицъ! врцъ!

СЛОВОСАЧИНЊИЄ.

Шта є словосачинѣніє?

§. 1. Словосачинѣніє єсте дно грама-
тике, у коме се казує, како се рѣчи єдна
сѣ другомъ у говору сєдиняваю.

Предложенѣ.

§. 2. Говоръ є сєдинѣнѣ рѣчій,
коє изражаваю мисли. Но кадъ се у гово-
ру изражава само єдна мисао, тада се онъ
зове предложенѣ.

Дѣлови предложєня.

§. 3. У свакомъ предложеню има лич-
ни или безлични глаголѣ.

Подлогъ и прилогъ.

1. Предложенѣ, у коме се лични
глаголѣ находи, има два дѣла, кои се зо-
ву подлогъ и прилогъ.

П о д л о г ѣ є име предмета, о коме се
говори; а п р и л о г ѣ є глаголѣ, или друго
штогодъ, што се о предмету говори; на
прилику: *Киша пада. Ябуке су зреле. Богъ є
истина.* У ова три предложєня подлози су:
киша, ябуке, Богъ; а прилози: *пада, су зреле, є
истина.*

Прилогъ безъ подлога.

2. Прѣдложенѣ, кое е казано са безличнимъ глаголомъ, нема явногъ подлога, него само прилогъ; н. пр. *Смркло се. Треба радити. Кога тишти, онай и пишти. Срамъ га было.* Овдѣ су четири безлична предложена и прво е изражено едномъ рѣчю — глаголомъ *смркло се.*

Помоћни глаголъ.

§. 4. 1. Кадъ е прилогъ у предложено израженъ са глаголомъ, онда може или само еданъ глаголъ бити, или му се јошъ додае и помоћни глаголъ: *е, естъ, есу, су,* и глаголъ *хоћу*, кои помаже те у србскомъ езику бива будуће време; н. п. *Сунце е огрјало. Вы ћете се намучити. Тѣ се глаголи такође придаю и самоставнима и приложнима рѣчима, кадъ су оне прилогъ предложена; н. п. у овимъ личнимъ предложенима: Санъ е лажа. Марко е было якъ. Учитель ће бити задоволянъ.* XX2.

Изоставлянѣ тогъ глагола.

2. Помоћни глаголъ садашнѣгъ времена, а тако исто и глаголъ *хоћу* кодъ приложнихъ рѣчій и глагола у прилогу може се и изоставити, али се свагда у памети разумѣва; н. п. *Добаръ (е) човѣкъ. Покуплѣно (е) изъ ризнице благо. Све (е) живо поспало. Два лѣшника, ораху (су) войска. Треба (ће) радити.*

Несложено и сложено предложеньѣ

§. 5. Предложенѣ є несложено и сложено.

Несложено є предложенѣ онда, кадѣ є у нѣму само єданѣ подлогѣ и єданѣ прилогѣ (види примѣре горе).

Сложено є пакѣ онда, кадѣ се у нѣму находи више подлога или прилога; н. п. предложенѣ: *отацѣ и майка живи су*, има два подлога и єданѣ прилогѣ; а ово предложенѣ: *они су живи и здорови*, има єданѣ подлогѣ и два прилога; а ово предложенѣ: *єла є танка, висока и зелена*, има єданѣ подлогѣ и три прилога. X

Изясняваюће и допуњаваюће рѣчи у предложеню.

§. 6. Подлогу и прилогу, т. є. имену предмета и глаголу придодаю се іошѣ и друге рѣчи, ради изяснѣня и допунѣня та два дѣла предложенья. Рѣчи, коє се подлогу придодаю, зову се *изясняваюће*, а коє прилогу — *допуњаваюће*.

I. Изясняваюће рѣчи могу быти:

а.) Кодѣ самооставнихъ рѣчій:

1. Друге самооставне рѣчи, коє іошѣ болѣ изясняваю тай исти предметѣ, и зову се *приложеньѣ*.

2. Приложне рѣчи, причастія и замѣнице: питаюће и показуюће.

б.) Кодѣ личнихъ замѣница:

1. Самоставне рѣчи, као *приложенѣ*.

2. Приложне рѣчи, коє показую свойство, и бройне, коє показую количину и редѣ.

в.) Кодѣ приложнихъ рѣчій и глагола изясняваюће рѣчи могу бити нарѣчія, коя показую свойство, време и мѣсто. Глаголъ се може изяснявати іошѣ и са причастіємъ, коє се нѣму додає, а приложне рѣчи са другима приложнимъ рѣчима и са реднимъ бройнимъ рѣчима. *XX2.*

II. Допуњаваюће рѣчи у предложеноу могу бити:

1. Самоставне рѣчи и замѣнице, коє означаваю *друге предмете*, кои имаю неко одношенѣ према подлогу и прилогу; или они предмети, на коє се односи радня прилога, или одѣ коихъ зависи подлогъ и т. д.

2. Глаголи неодреѣеногъ начина, кадѣ се они сѣдиняваю са другимъ глаголомъ, или са самоставнимъ и приложнимъ рѣчима, или са причастіима.

Да покажемо овдѣ примѣре предложенья са изясняваюћимъ и допуњаваюћимъ рѣчима.)

а.) Предложенья са личнимъ глаголомъ:

1. *Добра дѣца слушаю родителѣ.*

Ова рѣчь *добра* — есте изяснѣнѣ под-

лога *дѣца*; а *родителѣ* — есте допунѣнѣ прилога *слушаю*.

2. *Братъ мой Радованъ мало е учио у школи*.

Ова општа рѣчь *братъ* — есте изяснѣнѣ одѣлите рѣчи *Радованъ*, која е подлогъ овогъ предложена, и има поредъ себе јошъ одну изясняваюћу рѣчь — присвояваюћу замѣницу — *мой*; а нарѣчіе *мало* — есте изяснѣнѣ прилога — *е учио*, коме е јошъ придодано допуњаваюће израженѣ — *у школи*.

Примѣдба. Кадъ се именују люди, опште рѣчи свагда есу приложенѣ одѣлитимъ рѣчима; а кадъ се именују други предмети, бива супротъ: тада су опште рѣчи главне, а особите придодано се нѣма, као *приложена* или као изясняваюће рѣчи: *Рѣка е Дунавъ дубока*.

3. *Текућа вода врло е добра за пиће у свако време године*.

Ова рѣчь *текућа* — есте изяснѣнѣ подлога *вода*, а *врло* — есте изяснѣнѣ прилога: *е добра*; *за пиће* — есте допунѣнѣ прилога; а — *у свако време године* — есте допунѣнѣ допуњаваюћегъ израженя — *за пиће*.

Примѣдба. Изъ овихъ се примѣра види, да изясняваюће и допуњаваюће рѣчи могу, као и главни дѣлови предложена быти изясняване и допуњаване са другима опетъ рѣчима.

б.) Предложена са безличнимъ глаголомъ: —

1. *Лѣти рано сванѣива.*

Ове рѣчи: *лѣти рано* — єсу изяснѣнѣ прилога: *сванѣива*.

2. *Давно се є почело смркнявати.*

Ова рѣчь *давно* изяснява, а *смркнявати* допуњава прилогъ: *се є почело*.

Примѣдба. Међу подложима и приложима у сложеномъ предложеноу, а тако исто и међу изяснявајућимъ и допуњавајућимъ рѣчима међу се различне свезе, коє ихъ сєдиняваю. Види примѣре у горнѣмъ §-ѣу.

Те свезе, као што є показато у немѣняјућимъ се рѣчима (§. 10.), сєдиняваю и цѣла предложєня.

Придодано предложєнѣ.

§. 7. Мѣсто єдне изяснявајуће рѣчи, може се придодати подлогу или прилогу читаво *придодано предложєнѣ*, коє може бити пуно и скраћено.

Пуно придодано предложєнѣ.

1. У пуномъ придоданомъ предложєню подлогъ є замѣница, а прилогъ глаголъ, и таково се предложєнѣ сєдинява са онимъ дѣломъ главногъ предложєня, коє оно изяснява и допуњава са односномъ замѣницомъ, или са свезама, изяснявајућимъ, уговорнимъ и т. д; н. п. *Човѣкъ, кои є юче долазио, каже, да є онъ сѣ вама познатъ, и да жєли васѣ видѣти.* — Кои є

долазио — есте придодано предложенѣ подлогу — *човѣкъ*; да є онъ познатъ, и да (онъ) *жели* — єсу придодана предложена прилогу — *каже*:

Скраћено придодано предложенѣ.

2. У скраћеномъ придоданомъ предложеню, мѣсто глагола и односне замѣнице, може бити употреблѣно ради скраћеня причастіє, а глаголъ, лична замѣница и свеза, могу бити замѣнѣни са допуњавајућимъ рѣчима. На прилику, ово предложенѣ: *кои є долазио*, — може бити замѣнѣно ради скраћеня са причастіємъ *долазивши*; а предложена: *да є познатъ, и да жели*, — могу бити замѣнѣна допуњавајућимъ рѣчима: *о своме познанству и о жельи*. Исто тако мѣсто овихъ глагола: *кадъ самъ дошао, видіо самъ; кадъ гледамъ на небо, дивимъ се*, — могу се употребити ради скраћеня причастія: *дошавши видіо самъ; гледајући на небо, дивимъ се.* X.

Примѣдба. Да напоменемо овдѣ, да се причастія рѣтко могу чути у говорномъ єзику; и то, да се чешће могу чути садашня причастія, него прошла).

Уметнуто предложенѣ.

§. 8. Међу дѣловима главногъ предложеня, може бити употреблѣно особито предложенѣ, коє се *уметнуто* предложенѣ зове. Оно се не сѣдинява са замѣницама, ни са свезама са главнимъ предложенѣмъ,

и може се изоставити, а мисао предложена да остане една и иста; н. п. Онъ, я мислимъ, скоро ће се вратити. То є, што кажу, смути па проспи. Онъ, како говоре, неће остати живъ.

Раздѣлѣнѣ правила словосачинѣнія.

§. 9. У словосачинѣнію излажу се правила:

- I. Слаганя рѣчій.
- II. Употребляваня падежа или управленя рѣчій
- III. Сѣдиняваня цѣлихъ предложена или саставленя и раздѣляваня периода са знацима препинаня.

Први раздио.

О слаганю рѣчій.

Шта є то слаганѣ рѣчій?

§. 10. Слаганѣ рѣчій зове се употребляванѣ приличнихъ свойству єзика завршиваня у рѣчима, коє се у предложеноу находе.

Раздѣлѣнѣ правила слаганя рѣчій.

§. 11. Слаганѣ рѣчій бива по особитимъ правилами:

I. У несложеномъ предложению.

II. У сложеномъ предложению.

III. У придоданомъ предложению.

Слаганѣ рѣчій у несложеномъ предложению.

§. 12. У несложеномъ предложению, кое има само еданъ подлогъ и еданъ прилогъ, правила слаганя рѣчій есу ова:

I. Кадъ е прилогъ приложна рѣчь, онда она мора бити у едномъ роду, брою и падежу съ подлогомъ; а кадъ е глаголъ, онъ мора бити у едномъ роду, брою и лицу съ нѣмѣ; н. п. Добаръ човѣкъ. Злу жену. Мала дѣца. Добрихъ Людѣй. Злима женама. Я говоримъ. Ты читашъ. Онъ (она, оно) слуша. Мы говоримо. Вы читате. Они (оне, она) слушаю. Но ако е прилогъ са-моставна рѣчь, она може да не буде у едномъ роду и брою са подлогомъ, а да се слаже са нѣмѣ само у падежу; помоћни пакъ глаголъ мора бити оногъ броя, когъ е подлогъ, а не оногъ, когъ е прилогъ; н. п. Римляни су стари народъ. Дѣца су обрана родителѣма.

Слаганѣ изяснявајућихъ рѣчій са онима, кое оне изясняваю.

II. То исто бива и са изяснявајућимъ рѣчима:

а.) Кадъ се са приложномъ рѣчью, или са замѣникомъ нека рѣчь изяснява, тада се приложна рѣчь и замѣница међу у

вданъ родъ, брой и падежъ са ономъ рѣчу, кою изясняваю. ✕

б.) Но кадъ е самоставна рѣчь изясняваюћа, она се слаже са главнымъ самоставномъ рѣчу у падежу, а у роду и брою може да се не слаже. Тада прилогъ, кои се са приложномъ рѣчу или глаголомъ изражава, слаже се у роду и брою са главнымъ самоставномъ рѣчу, а не са приложенѣмъ: варошъ Ужице находи се поредъ рѣке Ђетинѣ. Рѣка е Ибаръ плаховита. ✕ 12.

Слаганѣ количнихъ рѣчій са самоставними рѣчима.

III. Количне бройне рѣчи: два, оба, три, четири слажу се у имен. и вин. падежу са онимъ самоставнимъ рѣчима, кое изясняваю, и даю тима рѣчима особито неко завршиванѣ множине, кое е наликъ на родит. падежъ єднине; н. п. Два човѣка. Обѣ руке. Три лица. Четири ноге.

П у н м ѣ д б а 1. Напоменуте количне рѣчи мушкогъ и среднѣгъ рода само се у умен. и вин. падежу употребляваю; а женскогъ рода осимъ тихъ падежа употребляваю се јошъ и у дателн. и твор. Дао самъ двѣма женама. Ишао самъ са двѣма женама.

П р и м ѣ д б а 2. Остале количне рѣчи, почињући одъ — петъ, а такође: двое, трое, четворо, петоро и. т. д. употребляваю се само у имен. и винит. падежу, и требую родит. падежъ множине (види §. 23. б.).

IV. Количне бройне рѣчи: два, три, четири, петъ и т. д; а тако исто и ове: колико, толико, много, мало, доста, неколико — на питанѣ колико? — имаю свагда при себи допуњаваюћу рѣчь родит. падежа, кои или явно стои, или се у памети помишля, и слажу се са глаголомъ среднѣга рода, кои се, као безлични глаголъ сматра; н. п. Ньи є троє было. Много, мало, доста, неколико, толико ихъ є было. Потрошено є (новаца) три дуката. Насъ є было петоро, а васъ десеторо. Попієно є седамъ ока вина.

Но количне рѣчи: два, три, четири, на питанѣ ко? шта? — не требую допуњаваюће рѣчи, него имаю при себи изясняваюће рѣчи, и требую, да се прилогъ са нѣма у множини слаже; н. п. Дођоше къ мени два човѣка. Два се добра несасташе. Горомъ ѣзде до два побратима. Три човѣка прођоше. Четири се вола продадоше. А са осталимъ количнимъ рѣчима, починюћи одъ: петъ, шесть, седамъ, осамъ и т. д. прилози се слажу и у єднини и у множини; н. п. Седамъ людій оде; седамъ людій одоше. Десетъ оваца пасе; десетъ оваца пасу. Тридесетъ работника ради; тридесетъ работника раде.

Неодређени начинъ глагола, као допуњаваюћа рѣчь.

V. Неодређени начинъ свршенихъ и несвршенихъ глагола бива допуњаваюћа.

рѣчь при глаголима свою времена; н. п. Я учимъ читати. Научио се слушати. Кадъ ће почети радити. Злов поѣи, а горе (е) не поѣи.

Слаганъ рѣчий у сложеномъ предложеню.

§. 13. У сложеномъ предложеню, кое има више подлога и прилога, правила слаганя рѣчий већиномъ зависе одъ тога, са каквима су свезама сединѣни подлози; а јошъ и одъ тога, стоје ли они, или не, у єдномъ роду и лицу.

При свезама, кое показую неку заєдничку радню.

I. а.) Кадъ су подлози самоставне рѣчи или мушкога или женскога рода, па у єднини стоје, и сединѣне су са свезама, кое показую неку заєдничку радню (посебномъ и; или повторавајућимъ се и, и; или одговорномъ како — тако и), тада се прилози међу у множину; н. п. Новакъ и Радивое пию вино. (И єсенъ и зима, ове године биле су благе. Како Европа тако и Азія населѣне су людима.)

б.) Но кадъ су са тима истима свезама сединѣне самоставне, приложне и бройне рѣчи среднѣга рода, или замѣнице тогъ истогъ рода, а тако исто и неодреѣни начини глагола, онда прилогъ долаза у єднину; н. п. Грождѣ и воће ние родило ове године. Сребро и злато припада мени. (И старо га и младо слуша. И велико и мало виче. И єдно є и друго рѣаво.)

Како прво, тако и друго неваля. И ово и оно напредує. У едно време не може се стояти и лежати. Ж. Ж.

При различнимъ родовима.

II. Кадъ су подлози различнихъ родова, мушкогъ и женскогъ, или мушкогъ и среднѣгъ, тада прилози и изяснявајуће рѣчи примаю у множини завршиванѣ најважнѣгъ рода, т. е. мушкогъ; н. п. Адамъ и Ева први су почели радити землю. Велимиръ и Босилъка врло су млади. — Но прилози, у такомъ случаю, могу да буду и у едини; н. п. Тако краљу Богъ и среѣа даде. Докле небо и земля стои. Те се диже сила и сватови.

При различнимъ лицима.

III. Кадъ су подлози замѣнице различныхъ лица, а прилогъ е лични глаголъ: тада тай глаголъ у множини прима завршиванѣ најважнѣгъ лица. Прво е лице важнѣ одъ другогъ, а друго е важнѣ одъ трећегъ; н. п. Вы и я радимо едно. Ты и онъ идете заедно.

При свезама, коє показую изузетакъ неке радиѣ.

IV. а.) Кадъ едногъ рода подлози стое у едини и сѣдинѣни су са свезама, коє показую изузетакъ неке радиѣ, коя се присвая едноме одъ два подлога или свакоме по реду (а такве су свезе: посебна или, по-вторавајуће се: или — или, ни — ни, часъ —

часъ и удвоене: не само — него и), тада прилогъ долази у еднину; н.п. Зима или слана може шкодити воћу. Или еданъ или други быће каштигованъ. Часъ еданъ часъ други запиткуе. Јошъ ни ябука ни липа не цвѣта. Не само земля него и вода има у себи животиня.)

б.) Но кадъ су подлози различногъ рода са такима истимъ свезама сѣдинѣни, а у прилогу е употреблѣнъ глаголъ садашнѣгъ или будућегъ времена, онда се онъ меће у множину; н. п. Мразъ или ладноћа шкоде воћу. Ни Радосавъ ни Станія нису были. Одсадъ или овасъ или пшеница поскупиће. ✱

*Слаганѣ сложенихъ количнихъ рѣчій са
самоставнима рѣчима.*

V. Сложене количне бройне рѣчи требую, да се оне самоставне рѣчи, које се до њихъ мећу, слажу у брою и падежу са последњомъ колнчномъ рѣчю; н. п. Двадесетъ и еданъ грошъ и тридесетъ и двѣ паре. Седамдесетъ и едно яйце. X 12.43

Слаганѣ рѣчій у придоданомъ предложено.

§. 14. У придоданомъ предложеноу разматра се слаганѣ односнихъ замѣница и причастія.

I. Односне замѣнице: кои, онај и што слажу се у роду, брою и падежу са

самоставнимъ рѣчима и замѣницама главногъ предложенья, на кое се односе, но понегда меѣу се у онай падежъ, кои требуе глаголъ или самоставна рѣчь придоданогъ предложенья; н. п. Човѣкъ, кои в юче дошао. Човѣкъ, кога самъ видю. (Кнѣига, коя стои преда мноу. Кнѣига, кою самъ прочатао. Онай, кога се ты боишъ. То, чему се ты чудишъ и дивишъ.) — Замѣница чій слаже се у роду, брою и падежу са самоставномъ рѣчью придоданогъ предложенья, а са самоставномъ рѣчью и замѣницомъ главногъ предложенья може да се и неслаже; н. п. Онай, чіе су то руке радиле — умрѣо є. (Они, чію є куѣу онъ купио — одселили су се.)

II. а.) Причастія придоданогъ предложенья и глаголи главногъ предложенья, треба да изражаваю радню єдногъ и истогъ лица; н. п. Онъ, дошавши тамо, увидю є. Вы, чекаюћи мене, огладнѣлисте. (Они, стоєћи радѣ.) X

б.) (Кадъ се причастіє односи личномъ глаголу, као што є у преднѣимъ примѣрима показано, оно се меѣе као нарѣчіє кодъ неодреѣеногъ начина, кои є допуњаваюћа рѣчь глагола, и тада се оно може слагати и са дателнимъ падежомъ; н. п. Нѣма є лакше радити свѣдећи. Теби є лакше спавати лежећи.)

в.) **Кадъ** радня придоданогъ предложенья быва у едно време са радньомъ главногъ предложенья, тада се употреблява садашнѣ причастіе, несамо са глаголомъ садашнѣгъ времена; као: *Стоѣћи гледамъ; сѣдећи дремамъ*; него и са глаголомъ прошлогъ и будућегъ времена; као: *Стоѣћи гледао самъ; стоѣћи гледаћу; сѣдећи задремао самъ; сѣдећи задремаћу*. А кадъ една радня быва пріе друге, тада се предня радня изражава са причастіемъ прошлогъ времена, и то такође може се слагати несамо са глаголомъ прошлогъ времена; као: *Пробудивши се, устао самъ; изишавши гледао самъ*; него и са глаголима садашнѣгъ и будућегъ времена; као: *Пробудивши се устаємъ, — устаћу; Изишавши, пођемъ, — поћићу*.

Други разди о.

О управляю рѣчій.

Шта в то управлянѣ рѣчій?

§. 15. Управлянѣ рѣчій есте то, кадъ нека рѣчь требуе да друге рѣчи, коє се посліе нѣ међу, дођу у овай или онай падежъ.

Дѣлѣнѣ падежа на независне и зависне.

§. 16. Именителни и звателни падежъ
есу независни, а остали су сви зависни.

Независни се падежи употребљаваю:

Именителни за главне дѣлове предложенья — подлогъ и прилогъ, а

Звателни ради прилаганя личнимъ замѣницама 2- гъ лица.

(Примѣба. Но лична замѣница 2-гъ лица именителногъ падежа свагда се готово изоставля, и у памети се помишля, а само се употребљава приложенъ къ нѣой звателногъ падежа; н. п. Мани ме се (ты) човѣче?)

Зависни падежи припадаю допуњаваюћимъ рѣчима.

Сединяванѣ независнихъ падежа.

§. 17. Независни падежи независе одъ другихъ рѣчій, и они се слажу еданъ съ другимъ: именителни подлога съ именителнимъ прилога; звателни подлога съ именителнимъ прилога; и сединяваю се еданъ съ другимъ са помоћнимъ глаголомъ (вид. §. 4.) или са повратнима и средњима глаголима; н. п. Тамница є кућа необична. Година є была родна. Они се позивлю Црноєвићи. Милоє! дођи самъ.

Рѣчи одъ коихъ зависни падежи зависе.

§. 18. Зависни падежи допуњаваюћихъ рѣчій зависе одъ другихъ рѣчій, кодъ коихъ они стое, као одъ самоставнихъ рѣчій, глагола.

нарѣчія, предлога и т. д. кои управляю са зависнимъ падежима. *XXII.*

Двойко управлянѣ са падежима.

§. 19. Самоставне рѣчи, глаголи и друге рѣчи управляю са падежима двойко: безъ предлога или са предлозима. Родителни, дателни, винителни и творителни падежъ управля се безъ предлога и са предлозима; а предложни само са предлозима. *X*

Значеня родителнога падежа безъ предлога.

§. 20. Родителни падежъ безъ предлога показуе четири различна значеня, коя есу:

1. Присвояванѣ едногъ предмета другоме.
2. Показиванѣ свойства предмета.
3. Показиванѣ количине.
4. Показиванѣ мисленогъ приближаваня къ предмету и удаляваня одъ нѣга.

Родителни присвояваня.

§. 21. Родителни присвояваня употребява се:

а.) При самоставними рѣчима, кадъ се еданъ предметъ присвая другоме. Име последнѣгъ предмета, ако се оно не изрази присвояваюћомъ приложномъ рѣчью, меће се у родителни падежъ на питанѣ кога? кадъ се говори о живимъ стварима, и на

питанѣ чега? кадѣ се о мртвимѣ и мисле-
нимѣ стварима говори; н. п. Отацѣ дѣтета.
Кућа удовице. Златна круна цара Симеуна.
Бритка сабля силнога Стефана. Виноградѣ
є Лютице Богдана. Таборѣ честитого кнеза.
Сестра Момчила войводе. Развалине цркве.
Дно мора. Данѣ свадбе. Почетакѣ игре. Свр-
шетакѣ посла. Пропастѣ царства и господства.)

(Примѣдба. Кадѣ се присвояванѣ изражава
помоћу глагола, тада се родителни падежѣ замѣ-
нява дателнимѣ (види §. 25. I. б.).)

б.) При заклинаню, кадѣ оне рѣчи са
коима се ко куне или другоѣ кога закли-
нѣ, стоє при скраћенимѣ дателнимѣ паде-
жима лично замѣнице првоѣ и другоѣ лица
(и те замѣнице тада стоє мѣсто присвоява-
юћихѣ замѣница): Тако ми Бога. Очю ми.
(Данашиѣгѣ ми дана. Самртне ти свѣће. Среће
ти. А тако ти среће и юнаштва, и тако
ти срећного веселя.)

Родителни показиваня свойства.

§. 22. Родителни показиваня свойства
и знакова предмета употреблява се при
самоставнимѣ рѣчима, кадѣ се показую
свойства предмета, време и друге околно-
сти, и кадѣ су потребне да се то каже —
двѣ рѣчи — приложна и самоставна, мѣ-
сто єдне приложне рѣчи. Такве двѣ рѣчи
међу се у родителни падежѣ на питанѣ
каквоѣ? свойства, изгледа и т. д. коѣ? годи-

не, или когъ мѣсеца, дана и т. д; н. п. Вино (каковогъ мириса) доброгъ мириса. Чоя (какое боѣ) зелене боѣ. Човѣкъ (каковогъ изгледа) округлихъ образа, црнихъ и дугихъ бркова. Дѣвойка (каковогъ стаса) танкогъ стаса, (каковогъ погледа) умилятогъ погледа. Жена (коихъ година) среднѣихъ година. Дѣте ѣ почело иѣи (кое године) прве године, (когъ мѣсеца) десетогъ мѣсеца, (когъ дана) седмогъ дана. Какве ѣ нарави? Коихъ ѣ мислѣй? ○ ✕

Родителни показиваня количине.

§. 23. Са родителнимъ количине, на питанѣ кога? или чега? управляю:

а.) Скупне самооставне рѣчи, кое показую количину, мѣру, тежину и скупъ предмета; н. п. Тесте ножева. Аршинъ платна. Товаръ жита. Прегршъ соли. Кола сламе. Пласть сѣна. Купа вина. Ока соли. Чаша ракиѣ. Чанакъ пасуля. Стадо оваца. Гомила каменя. Таборъ войске. Недѣля дана.)

б.) Неотреѣене бройне рѣчи: *колико, неколико, много, мало, доста, више, манѣ* и бройне количне рѣчи, почивюћи одъ—петъ, кадъ стое у именителномъ и винителномъ падежу, а такође: *двое, трое, четворо, петоро, шесторо* и т. д. кадъ у та два падежа стое; н. п. *Колико людѣй, толико кудѣй. Неколико оваца. Много воде. (Мало*

бриге. Доста пріятеля. Више посла. Манѣ новаца. Петъ гроша. Тридесетъ хайдука. Седамдесетъ юнака. Сто людій. Педесетъ волова. Хиляду момака. Двое дѣце. Тровъ клюсادیи. Десеторо ягнядіи. *X+2*

в.) Средњи и повратни безлични глаголи, кадъ се кодъ њихъ помишляю неодређене бройне рѣчи много или неколико; н. п. Наишло воде. Нападало снѣга. Скупило се народа. *(Прибавило се посла. Накупило се новаца.)*

г.) Свршени лични глаголи, кои су прелазни, кадъ њина радња прелази на неку неодређену количину или мѣру нечега, и при којима се помишляю у винителномъ падежу неодређене бройне рѣчи: много или неколико; н. п. Посіяти пшенице, овса, ечма и т. д. *(Донети воде, дрва и т. д. Узети ватре. Стећи новаца. Купити хлѣба. Узео самъ борута, да напунимъ пушку. Па донесе воде и сапуна.)*

(Примѣдба. Кадъ се ти лични глаголи употребљаваю у несвршеномъ начину и непомишляю се неодређене бройне рѣчи много, неколико, онда управљаю винителнимъ падежомъ; као: Сіяти пшеницу. Носити воду, дрва. Набављати новце. Куповати хлѣбъ.)

д.) Глаголи, кои су сложени са предлогомъ на, и кои показую приманѣ у себе много нечега; н. п. Нагледао се чуда у жи-

воту. Начитао се кнѣига. (Наво се хлѣба и напио се воде. Бѣла самъ се свѣта нагледао. Наносио се свакоякогъ одѣла. Набрао ябука. Накупио шљива. Турскихъ самъ се насѣкао глава. Бритке самъ се саблѣ наносио.)

Примѣдба 1. Приложна рѣчь *пунъ*, кадъ показуе да предметъ има много нечега у себи, управля родителнимъ падежомъ: Црква пуна людѣй. Соба пуна дима. Вргъ пунъ воде. Очи пуне суза. Купа пуна вина. Пуно празнице.

Примѣдба 2. Са родителнимъ падежомъ на питанѣ кога? или чега? управляю приложне рѣчи другогъ степена поређеня, кадъ послѣ нѣихъ стои предлогъ *одъ*; н. п. Мили ми е отаць одъ майке. Пречи самъ я одъ тебе. Већи е Дунавъ одъ Саве. Манѣи е одъ мушице.

Родителни мисленогъ приближаваня предмету и удаляваня одъ нѣга.

§. 24. Родителни мисленогъ приближаваня предмету или удаляваня одъ нѣга употреблява се:

а.) При средњимъ глаголима: *желити, хтѣти, удостоити*; н. п. Желити хлѣба. Хоѣу воде. Удостоио се велике части.

б.) При овимъ глаголима *требовати* и *тражити*, кадъ су они несвршени; н. п. Требовати новаца. Тражити суда, милости и т. д; а тако исто и онда, кадъ се они сложе са предлогомъ *по* — и постану свршени; н. п. Потребовати помоћи. Потражити лѣка. Но кадъ су тѣи

глаголи сложени са другима предлозима, онда управляю винителнимъ падежомъ (потребовати стваръ, испросити дѣвѣйку).

в.) При повратномъ глаголу држати се, и сложеномъ са предлогомъ при — придржавати се; н. п. Држи се, као піянь плота. Држи се правде и правице. Придржава се правогъ пута и т. д.

г.) При повратнимъ и средњимъ глаголима, кои показую страшенѣ, удивляванѣ, лишаванѣ; као: чувати се, бояти се, стидѣти се, гнушавати се, туђити се, клонити се, удалявати се, избѣгавати, лишити се; и кодъ приложне рѣчи лишенѣ; н. п. Чувати се зла. Бой се Бога. Стиди се людій. Гнушава се своихъ дѣла. Отуђава се своихъ другова и пріятеля. Клони се дрвета и камена. Удалявати се рђавогъ друштва. Избѣгавай свађе. Лишенѣ є званія.)

д.) На томъ основу прелазни глаголи, кои показую одрицанѣ управляю родителнимъ падежомъ; н. п. Не чини зла никоме. Не видно среће у животу. (Не видѣла ти душа божіеѣ лица. Неста пара, нестя пріятеля. Нема ни гласа ни трага. Майке немамъ, а сестрице немамъ. Не имамо вина ни дувана, нитѣ имамо паре ни динара. Ни издворихъ коня ни оружја, ни доламе нове ни половне. Одъ зла рода нектѣ нема порода.)

Управлянѣ дательногогъ падежа безъ предлога.

§. 25. Дательни падежъ безъ предлога показуе предметъ, ка коме се нешто односи, или ради кога се што чини.

Па зато дательнимъ падежомъ безъ предлога управляю:

І. а.) Самоставне рѣчи, кадъ се оне сѣдиняваю са помоћнимъ глаголима, ради присвоєня едногъ предмета другоме; као: Онъ е мени отацъ, а теби стрицъ. Онъ ти е неприятель. Она е моме оцу сестра. Ово ми е кума. То ти е своята.

б.) Приложне рѣчи, коє показую станѣ и свойство некогъ предмета по одношеню према другомъ предмету. Такве приложне рѣчи єсу ове: познатъ, мио, противанъ, мрзакъ, досаданъ, гаданъ, потребанъ, дужанъ, кривъ, раванъ, сличанъ, приличанъ и т. д.; као: Познатъ ми є. Піяной снаси мили девери. Противно имъ є. Мрско ми є. А када се Марку досадило. Гадно му є. Потребни су нама. Дужанъ самъ му. Криво му є. Раванъ є нѣму. Сличанъ му є. Приличи ти. А тако исто и глаголи, кои су постали одъ таквихъ приложнихъ рѣчій, єрѣ имаю єднако значеиѣ, па зато и они управляю дательнимъ падежомъ; као: Познао самъ му на очима. Омрзао му є овай свѣтъ. Огадило ми се єло. Тешко самъ сгрѣшио Богу и т. д.)

в.) Приложне рѣчи, коє показую неко станѣ или неко душевно осѣћанѣ, па кадъ

се то присвая живомъ предмету; као: Мени (или теби или нѣму) є мило, мучно, жао, лако, добро, рѣаво, стидно, грѣшно, могуће; а тако исто и ови средњи глаголи: хоће ми се, може ти се, спава му се.)

На томъ основу управляю дателнимъ падежомъ међуметци, и оне рѣчи, кое се мѣсто нѣихъ употребљаваю, ерѣ и они изражаваю станѣ или осѣћанѣ, кое се другоме предмету односи; као: Авай мени до Бога милога. Тешко ногама подѣ лудомъ главомъ. Тешко теби са твоіомъ памећу. Куку мени. Благо майци, која га родила. Ето ти несреће на вратѣ. Хвала Богу, хвала единому. * 4 + 3

II. Са дателнимъ падежомъ безъ предлога управляю такође рѣчи и глаголи, кадѣ показую неку радню у одношенію према другоме предмету или према самомъ подлогу, кои ради; даванѣ чега некое; радню неку на користь или штету кога или чега; добіянѣ нечега; као:

1. Глаголи прелазни: чинити, радити, давати, говорити, казивати, учити, плаћати; н. п. Чинити добро или зло коме. Радити коме о глави. Подай цару, што є нѣгово. Говорио самъ ти хиляду пута. Казао самъ ти єдномъ. Показивао му све по реду. Учио самъ га граматци. Я плаћамъ моме слуги дукатѣ на мѣсецѣ.)

2. Повратни глаголи: покоравати се, кланяти се, молити се, дивити се, чудити се, радовати се, противити се, надати се и т. д. коме или чему; као: Покоравай се власти. Кланяти се коме. Молити се Богу. Дивимъ се и чудимъ ономъ човѣку. Радуетъ се твојој срећи. Противи се цару и ћесару. Надао самъ се тој несрећи.)

3. Средњи глаголи: худити, нахудити, шкодити, вѣровати, невѣровати, уступати, помагати, сметати и т. д. коме или чему; као: Худи ми пиће. Ни е ти онъ нахудио. Шкодити коме. Вѣруй Богу. Ситъ гладноме невѣруе. Уступно самъ брату пола ливаде. Помогао му Богъ. Смеће ми, те не могу да радимъ.)

Примѣдба. (Па зато и самоставне рѣчи, које су одъ тихъ глагола постале, управљаю такође дателнимъ падежомъ; као: Показиванъ коме чега. Покораванъ или противлѣнъ власти и т. д.)

III. Са дателнимъ падежомъ управљаю такође и нарѣчія свойства, која су постала одъ приложнихъ рѣчій, које управљаю тимъ падежомъ; као: Живи прилично своме стану. Све то онъ ради мени упркосъ. X/2

Управлянъ винителногъ падежа безъ предлога.

§. 26. У винителни падежъ безъ предлога, меће се кодъ прелазнихъ глагола име оногъ предмета, на који прелази радња тихъ глагола; као: Читаемъ кнѣгу. Учимъ граматику. Пишемъ писмо. (Удри га. Памти

што си читао. Копати виноградъ. Продао му є землю.)

(Примѣба. У коимъ случаєвима прелазни глаголи управляю родительнимъ падежомъ мѣсто винителногъ, то є горе показано (види §. 23 г) и д) и §. 24). А кадъ є у предложенію помоћни или повратни или средњи глаголь, онда мѣстовинителногъ падежа заступа именителни (вид. §. 17.): Име му є Стоянъ. Ради се посао. Ты иди самъ.)

Самоставне рѣчи, кое показую продужаванъ времена и дальину мѣста, међу се у винителни падежъ и при другимъ глаголима, осимъ прелазнихъ на питанъ колико? Сѣди данъ и ноћъ. Онъ ние спавао цѣлу ноћъ. Лежао недѣлю дана. Яхао є на коню читавъ сахатъ.)

Управляиѣ творителногъ падежа безъ предлога.

§. 27. У творителни падежъ безъ предлога међу се рѣчи:

1. При свима глаголима, кадъ оне показую ону стваръ, којомъ се што свршава или ради; н. п. Убио га пушкомъ. Маше ногама. Силомъ га нагнао. Напоио га виномъ и ракиомъ. Нарани ихъ хлѣбомъ бїелїемъ. Угости га свакомъ ђакониомъ. Ногомъ копа, а ушима стриже. Удари се рукомъ по колѣну. Ману сабљомъ и десницомъ рукомъ. Да сабляма землю подѣлимо. Умива га лађаномъ водицомъ. Причешћує виномъ црвенїемъ. И залаже хлѣбомъ бїелїемъ.)

2. Па зато се творителни падежъ често меће мѣсто другогъ кога падежа съ предлогомъ; н. п. Иде путемъ (м. по путу). Право ходе полѣмъ удбинскіємъ (м. крозъ полѣ удбинско). (Горомъ вѣде до два побратима (м. крозъ гору). Дошли смо водомъ (м. по води). Мачка мости гредомъ (м. по греди).

3. Рѣчи, које показую откуда е ко или како се ко зове; као: Родомъ изъ Србіе. Порекломъ се зове Плетикоса Павле.

Примѣда. (Понегда самоставне рѣчи у творителномъ падежу употребляваю се као нарѣчія: лѣтомъ, ноћу, јутромъ, едномъ, редомъ, већномъ, никомъ (поникнути) и т. д.)

Управљањ рѣчій са предлозима.

§. 28. Предлози, кои се одѣлито предъ рѣчима међу и управљаю са падежима, имаю различна значења. Значења су предлога една права, а друга пренесена. (Са правимъ значењемъ предлога показуе се мѣсто, т. е. различне стране предмета и одношенъ у комъ стои еданъ предметъ према другомъ. А у пренесеномъ значењу предлози показую: време, количину, мѣру или величину, намѣру, узрокъ и друге мислене предмете.)

Одъ значења предлога зависи то, те онъ овимъ или онимъ падежомъ управља.

Управлянѣ родителногъ падежа са предлозима.

§. 29. Са родителнимъ падежомъ управляю ови предлози:

Безъ.

I. *Безъ*, кои свагда показуе лишаванѣ нечега: Тешко своме *безъ* свога. Остао *безъ* оца. (Пушка *безъ* кремена. *Безъ* новаца ниси никудъ пристао. Триста *безъ* попа ништа.)

До.

II. *До*, кои показуе:

а.) Край мѣста докле нека радня долази: Дошао до воде. Дођи до мене. Намѣсти до зида. (Стани до плота. Гдѣ-но лежи вода до колѣна, а юначке кости до рамена.)

У пренесеномъ значеню говори се: Дошао до прошнѣ. Боишѣ ли се јошѣ кога до Бога. (До Бога и до мое душе. Ние ми до пѣваня, него до плача. То стои до тебе. Казаћу ти све одъ рѣчи до рѣчи.)

б.) Край времена докле се нека радня продужава: Говорио є до смртногъ часа. Трајало ми є вина до великихъ поклада. Све смо урадили до ручка. Было є готово до заранакa. Одгодно до мѣсеца дана.)

в.) (Количину, кадѣ хоће да се каже, да є одъ прилике онолико, колико броєви значе: Я быхъ дао до сто гроша. Частио ихъ до пенаєстѣ дана. Служио га до двіє године. Да ти кажемъ до двѣ до три рѣчи.)

Изъ (или иза).

III. *Изъ* или *иза*, кои показуе:

1. На питанѣ откуда?

а.) Унутрашњостъ мѣста, откудъ што излази: Изиђе изъ воде, изъ куће иза грма. Отишао изъ ливаде. Утекао изъ куле.

б.) Кадъ се показуе откудъ е ко родомъ: Изъ Призрена. Онъ е изъ Ресаве. Изъ Херцеговине. Изъ Баната.

2. Кадъ се говори о времену — изъ показуе онаке случаеве, кои се еданъ за другимъ догађаю: Иза кише сунце. Иза зиме топло.

Примѣдба. Онъ показуе јошъ и еднако трајанъ нечега: Ради изъ дана у данъ.

3. Кадъ се о некимъ мисленимъ предметима говори, предлогъ изъ показуе изъ каквогъ се побуђеня што чини: Учинио самъ му то изъ любви. Живи изъ милости. Яму рекохъ изъ шале, а онъ се наљоти. Виче на нѣга изъ мрзости. Говори за нѣмъ зло изъ пакости.

Одъ (или ода).

IV. Одъ или ода показуе:

1. Кадъ се говори о простору, кои одъ-люе два предмета еданъ одъ другогъ по мѣсту или по времену — почетакъ, и тада онъ стои супротъ предлогу до: Одъ едногъ края до другогъ. Одъ Ибра до Мораве. Одъ створеня свѣта до сада. Одъ ютра до мрака.

2. На питанъ откудъ? — одъ показуе откудъ е ко родомъ и гдѣ ко живи: Вино пије одъ Янока кралю. Киѣигу пише царе одъ Призрена. Едно бѣше одъ Прилипа

Марко. Друго бѣше Реля одъ Пазара. Треће бѣше Милошъ одъ Поцера. Кулу зи- да Тодоръ одъ Сталаћа.)

3. Кадъ се говори о пошилињу — одъ показуе предметъ, одъ кога се што шилъ другоме предмету: Књига дође одъ Крушевца града. Дошла књига одъ цара, одъ брата. (Мезулъ стиже и бѣла књига, башъ одъ Баньске одъ малена града.)

4. На питанъ одашта? — предлогъ одъ показуе:

а.) Грађу одъ кое е што начинѣно: Одъ сребра. Одъ злата. (Одъ дрвета. Одъ платна. Одъ землѣ. Одъ свиле.)

б.) Узрокъ нечега: Умрѣо одъ срдоболѣ, одъ краста. Разболѣо се одъ назеба. (Хоће да пукне одъ лютине. Плаче одъ радости. Увенуо одъ бриге. Уморанъ самъ одъ посла.)

5. Предлогъ одъ са глаголомъ брани-ти такође управля родителнимъ падежомъ: Брани се одъ мува, одъ людій, одъ паса. Те се рани и ода зла брани.

За.

V. За управля родителнимъ падежомъ кадъ показуе:

1. Време на питанъ кадъ? За мога живота. За кнеза Лазара. (Дошао за вида. За младости и лѣпоте твоје.)

2. Радню неку у нечію користь на питанѣ за кога? Ради за себе. Служи за брата. Я самъ добаръ за нѣга.

Съ (или са).

VI. Съ или са кадъ показує:

1. Узрокъ: Съ тога є отишао. Съ тебе самъ пропао. Са шта, брате, ходе у хайдуке. Съ когъ си, млада, срећу изгубила, (илъ са себе илъ са своє майке, илъ са сво-
га стара родителя. Я самъ съ тебе допао тавнице.)

2. Мѣру нечега спроћу другогъ предме-
та: Одскочило сунце съ копля. Дебела сла-
нина съ подланице. (Са два прста већи.)

3. Говорећи о промѣни мѣста — съ у-
правля родителнимъ падежомъ, кадъ пока-
зує површину мѣста, одъ кое се нека ра-
дня започинѣ: Дошао съ Косова. Сврнуо
съ пута. (Сишао съ брда. Сяхао съ ко-
ня. Узео са землѣ. Дигни се съ мѣста. Да
ты видишъ съ еле гледаюћи. Само пиємъ
воду съ извора.)

Примѣдба. Говорећи о мѣсту — съ показує
и стоянѣ супротъ некогъ предмета: Съ ове стране
Саве. Съ оне стране Мораве.

4. Говорећи о времену — съ показує по-
четакъ неке раднѣ: Съ вечера захладни. Съ
пролѣћа поче вѣтаръ дувати. Съ есени ћу
почети пећи ракію.

(Примѣдба. Ово значенѣ предлога — съ на-
личи на значенѣ предлога одъ, кое є више пока-
зано (види IV. 1.))

Предлогъ съ управля родителнимъ падежомъ, кадъ се показуе пристаянѣ на што: Я нисамъ съ раскиде; и сѣтованѣ: Неће быти съ горегъ.

У.

VII. У управля родителнимъ падежомъ, кадъ показуе да неко нешто има, или нема, — на питанѣ у кога? У Бога є свашта доста. Има у нѣга. Крила у тице. (У кога є чаша, у тога є и молитва. У млађега поговора нема.)

Управлянѣ родителногъ падежа са нарѣчіима.

Са родителнимъ падежомъ управляю и ова нарѣчія:

1. Коя показую мѣсто: Близу цркве. Више куће. Врхъ себе. Сврхъ човѣка. (У врхъ ливаде. Поврхъ воде. Изванъ села. Изнадъ ограде. Између дасака. Исподъ ораня. Испредъ себе. Кодъ паня. Край пута. Преко воде. Накрай горе. Покрай обале. Украй нѣве. Мѣсто мене. Дужъ мора. Поредъ рѣке. Насредъ собе. Посредъ чела. Усредъ села. Ниже куће. Око грма. Чело главе. Спроћу сунца. Спрема мѣсечине. Према шанца.)

2. Коя показую време: Посліє смрти. Пріє зоре и бієла дана. (Накомъ себе. Уочи васкрса.)

3. Нарѣчія осимъ и разма, коя показую изузетакъ: Немождъ ништа чинити осимъ сѣта. (Осимъ Бога и себе єднога. Осимъ єдногъ црна бугарина. Разма єдногъ Бога истинога. Разма змая планинскога.)

Примѣдба. Ова два нарѣчія понегда не управляю родительнымъ падежомъ: *Сви осимъ я.* *Разма еданъ стари калуѣере.*

4. Нарѣчія: *збогъ, ради, зарадъ (заради), порадъ (пориди) и чрезъ, коя показую узрокъ, (користъ и уваженъ: Збогъ зиме. Ради себе. Зарадъ среће и наплетка. Заради нѣга. Поради тебе. Чрезъ нѣга)*

Примѣдба. У показанимъ примѣрима само су права значеня предложнихъ нарѣчія показана. Но нека одъ нѣхъ имаю и пренесена значеня, као и предлози. Тако, на прилику, нарѣчіе *око* показуе мѣсто: *око куће; и време: око божиха.* А има и друга пренесена значеня: *крве се око баштине. Око тога се завађаю.* *XX2*

Управлянѣ дательногоъ падежа са предлогомъ къ (или ка).

§. 30. Са дательнымъ падежомъ управля само предлогъ *къ* или *ка*, кои показуе предметъ ка коме се долази: *Дође къ мени. Ка шатору нека Уроша. Те е шалъ ка Крушевцу граду. (Оде право ка Прилипу граду. Свака тица къ своме яту лети.)*

(У пренесеномъ значеню каже се: *Любавъ къ народу. Повика къ нѣму говорећи. Показао е већу волю къ войничкой служби, него и къ чему другоме. Кадъ е было къ вечеру.*)

Управлянѣ винительногоъ падежа са предлозима.

§. 31. Са винительнымъ падежомъ управляю ови предлози:

За.

I. За, кадъ показує:

1. На питанѣ кудъ? — радню, коя за неки предметъ залази: Отиде за кућу. Сунце зађе за облакъ. (Заклони се за ме. Утече за ермъ. Паде му за вратъ. Ђзикъ за зубе.)

2. На питанѣ кудъ? — иденѣ ради набавляня кога или чега: Послао самъ за лѣкара. (Отишао є за воду, за ватру, за дрва, за сѣно. Купи свате хайде за ђевојку.)

3. На питанѣ за кога или зашта? — кадъ показує:

а.) Предметъ, кои се узима: Уватио се за ме. Узео га за руку. (Закучио за грану. Држи се за плотъ. Ласно се хватати туђимъ рукама за врело гвожђе.)

(У пренесеномъ значеню говори се: Уда-ла се за старца. Ђе я нађемъ за себе ђе-војку, нема, мати, за насъ пріятеља. Удала се за удовца.)

б.) Назначенѣ или намѣњиванѣ неке ствари: Сѣче грађу за кућу. (Купио плат-на за кошулю. Набавио посленика за радъ. Купио свѣћу за цркву. Ние тѣло за опѣло. Вратићу ти жао за срамоту.)

(в.) Узрокъ или намѣру: Ние за то. То є за то. Ништа за то. За то є отишао. Несмие то учинити за животъ

главе. Били су га за крађу. За крстъ часни крвцу проливати.)

г.) Са глаголима, кои показую старанѣ или бригу, предлогъ за управляюћи винителнимъ падежомъ показує за кога или за што се што чини: Я се бринемъ за се. Онъ се стара за те. (Молимъ се Богу за нѣгову душу. Ко ће бити ємацъ за те. Онъ стои добаръ за своє дѣте. Брига баби за удова старца.) X.

4. Кадъ се говори о количини, предлогъ за показує:

а.) Количину, коя се добія или дає: Дао самъ му сто оваца за сто талира. (Купио самъ вина за триста гроша. За три товара жита узео самъ петъ дуката. Грошъ за оку. Ёде за двоицу.)

б.) На питанѣ колико или заколико? — траянѣ или продужаванѣ времена: Јошъ ће бити за два, за три дана. (Све є было за данъ готово. За петнаестъ дана. Тако было за деветъ година. За тренуке ока.

П р и м ѣ р а. (Предлогъ за јошъ показує количину, кадъ стои мѣсто предлога до и нарѣчія око: И изиђе єдна чета мала, за тридесетъ и четири друга. На махъ паде за тридестъ турака. Узми, си-не, за триста катана.)

в.) Време, коє одѣлява єданъ догађай одъ другогъ: Платио самъ му наприєдъ за годину дана. (Онъ є за мѣсецъ пріє по-

годно, да ђе то тако бити. За данъ предъ смръть изгубио є рѣчь.

На.

II. *На* управляюћи винителнимъ падежомъ, показує:

1. *На* питанъ *кудъ?* — површину мѣста до когъ нека радня допире: *Отишао на брдо. Изишао на полѣ. Пао на дно.*

Примѣба. У пренесеномъ значеню говори се: *Отишао на радъ, на мобу, на славу, на войску* и т. д; и у томъ случаю име раднѣ употреблява се мѣсто имена мѣста, гдѣ радня бива.

2. *На* питанъ *на кога* или *на што?* — *на* показує предметъ, кога є површина край неке радиѣ: *Метнуо на главу. Гледа на небо. Узяши на коня. Остави на полицу. Стао му на ногу. Натоварио му на леѣа. Онъ се пенѣ на зелену єлу.*

При свршенимъ глаголима: *леѣи, сѣсти, стати, пасти*, говори се о дѣловима тѣла, кои подржаваю тѣло при той радњи: *Леѣи на трбухъ, на леѣа. Стати на прсте. Пасти на руке.*

А тако исто и при глаголима: *лютити се, вѣкати, мрзити, тужити се, наличити на кога* или *на што*: *Лютимъ се на Петра. Виче на люде. Мрзи на кривду. Тужи се на те. Наличи на стрица, на майку, на сестру* и т. д.)

У пренесеномъ значеню говори се: *Узео на душу. Купио на вересію. Промѣнио*

на болѣ. Ослони се на ме. На мою сре-
ћу. На свою штету. На свой вратъ. На
животъ и на здравлѣ.)

3. (На питанѣ када? — на употреблява
се са рѣчима, кое показую будуће време:
На други данъ. На идућу есенъ. На дру-
гу годину; и прошло: Прие божића на не-
дѣлю дана. На годину предъ смртъ. На
сахатъ предъ зору.)

4. (На питанѣ заколико? — на показуе
количину времена, за колико нека радня
трае: Одпуштень е на три мѣсеца. Узео
е пасошъ на годину дана.)

Са глаголима, кои показую количину,
— на показуе дѣлове, кои се могу броити:
Подѣлио на седамъ дѣлова. (Пресѣкао на
трое. Исѣкао на комаде. Продае на то-
варъ, на оку и т. д.)

Примѣдба. (Неке самоставне рѣчи у вини-
тельномъ падежу са предлогомъ на употребляю
се при различнымъ глаголима на слику нарѣчія:
Отишао на пакостъ. Я поћохъ на срећу. На силу
отехъ. Обукао се на брзу руку. Свршио на двое,
на троје.)

Надъ (или нада).

III. Надъ или нада, кадъ управя вини-
тельнымъ падежомъ, показуе предметъ, ко-
га надвишава други предметъ: Наднио се
надъ воду, надъ лонацъ, надъ ватру. (Братъ
брата надъ яму води, али га у ню не тиска.)

У пренесеномъ значеню говори се: Не-
дамъ ти нада се. Кудъ ћешъ нада ме. (На-

да те се не нашло юнака. Нема крвника надъ потурченяка.)

О.

IV. О управляюћи винителнимъ падежомъ, показуе край неке тврде и зауставляюће површине: Ударио о каменъ. Отрѣо се о плотъ. Луци о ледину. Обѣсно пушку о клинъ. Поче ногомъ о земљицу тући. Докъ бы дланъ о дланъ ударио.)

Примѣдба. Предлогъ о управля винителнимъ падежомъ, кадъ стои мѣсто предлога за: Већ се о туђе отимате царство. Цареви се отимлю о царство. Завади се майка и дѣвойка, не о граде ни о винограде, већ о одну танану кошулю.)

По.

V. По управля винителнимъ падежомъ, кадъ показуе количину: Иду по едаднъ, по два. Дао свакоме по товаръ жита. Ударио свакоме по дваестъ и петъ батина. По што е жито? Вино по грошъ, а пшевица по марашъ.)

Примѣдба. Предлогъ по управля винителнимъ падежомъ, кадъ стои мѣсто предлога за: Отишао по дѣвойку. Послао самъ га по воду. Узао часъ по се и по свою главу. Не каже бака како е санъ снила, већ како е по ню болъ. Брате Мићо, ние по те криво.)

Подъ (или пода).

VI. Подъ или пода управля винителнимъ падежомъ, кадъ показуе:

1. На питанъ куда? — радню, коя се подъ некимъ предметомъ завршава: Мр-

тавѣ паде подѣ коня дората. Дође право подѣ цареве дворе. (Метнуо га подѣ сламу. Сакрио се подѣ пластѣ. Замаче подѣ кућу. Метнуо подѣ капу. Утекао подѣ грмѣ. Обали га пода се)

(У пренесеномѣ значеню говори се: Метнути образѣ подѣ ноге. Узео кућу подѣ кирію. Узео дѣте подѣ свое. Већ онѣ узе подѣ силу дѣвойку)

2. На питанѣ када? — казуе време, у кое се што догађа: Полудио подѣ старостѣ. Окиша се подѣ есенѣ. (Дѣпо ти е подѣ ноћѣ погледати. Подѣ ноћѣ тикве цвѣтаю) X

Предѣ или (преда).

VII. Предѣ или преда, кадѣ управля винителнимѣ падежомѣ, показуе:

1 Край, докле долази нека радня: Дођосмо предѣ кућу. (Крстѣ на се, а прасе преда се. Стани преда ме. Гледай преда се. Не смѣшѣ му изићи предѣ очи. Накѣ предѣ цара клече на колѣна.)

2. На питанѣ кадѣ? — показуе време, до наступленя кога нешто се догађа: Предѣ зору пѣваю пѣтлови. Предѣ ноћѣ стигосмо у село. (Почео се спремати предѣ божикѣ на недѣлю дана. Казао самѣ му предѣ васкрсѣ на три дана. Предѣ зору се мрзне) X

У.

VIII. У, кадъ управля винителнимъ падежомъ, показуе:

1. На питанъ *куда* ? — унутрашньость или средину предмета, у кою нека радня улази: Ушао у *цркву*. Отпутовао у *Пожегу*. (Отишао у *свѣтъ*. Стани у *редъ*. Загазио у *воду*. Гледа у *небо*. Симеуна баци у *тавницу*. Ћога пусти у *гору зелену*.)

2. На питанъ *када*? — предлогъ у употребљава се са рѣчима, кое означаваю време некогъ догађая: Умрѣо у *недѣлю*, у *четвртакъ* и т. д. (То е было синоћъ у *мракъ*. Дођосмо кући у *вече*. Ко у *лѣто* не ради, у *зиму* гладуе. У *есень* опада лишће. У *велики постъ*. Дођи у *два сахата*. Све ти, синко, у *часъ добаръ* было.)

(Исто тако управля винителнимъ падежомъ, кадъ показуе количину времена, за кое се нека радня свршава на питанъ *заколико* ? и тада онъ стои мѣсто предлога за (§. 31. I. 4) б): Све е то свршено у *три дана*, у *петъ дана*, у *недѣлю* дана. У *едну зиму* све се то учини. То се у *мало дана* свуда разгласило.)

3. Предлогъ у управля винителнимъ падежомъ, кадъ се употребљава са рѣчима, кое показую наданъ, и супротъ, — на питанъ *у кога* или *у што*? Надамъ се у *Бога*. Поуздай се у *се* и у *свое* *кљосе*. (Не уздай се

у своје руке. У себе се поуздати немой, ни у руку, ни у бритку саблю, ни у твоје копљѣ отровано.)

П р и м ѣ д б а. (Словенски предлогъ *въ* или *со* свагда се у садашнѣмъ сръбскомъ ѣзику замѣнява са *у*. Но народъ га и данасъ понегда употребљава, и онъ такође, као и у словенскомъ ѣзику управля винителнимъ падежомъ: Ва *име* оца и сина. Оста ва *вѣкъ* какви є. Ва *славу* и частъ. *Ахъ* 2.

Управлянѣ винителногъ падежа са нарѣчіима.

Са винителнимъ падежомъ управляю и ова нарѣчія :

1. *Крозъ* (кроза), коє показує средину мѣста, крозъ кою што пролази: Бѣжи Новакъ крозъ гору зелену. Сяю му се токе крозъ бркове. Често Милошъ крозъ прозоръ погледа. Прошао и крозъ сито и крозъ решето. Крозъ рукаве пропали лактови.)

Крозъ управляюћи винителнимъ падежомъ показує и узрокъ : Да кроза што, не быхъ ни жалила. Илѣ крозъ мою остарилу майку.

2. *Међу*, коє показує да нешто бива између двѣ стране некога предмета : Међу токе у прси юначке. Међу турке ватру оборише. (Царъ Милоша међу очи любви. Пристао као деда међу говеда.)

3. *Мимо*, коє показує да се поредъ нечега пролази : Сутра ћу ти момо дворе проћи. (Мимо градъ є чета пролазила. Но мимо нѣи коня прогоняше.)

(У пренесеномъ значеню говори се: Ни уби, Боже, мимо свѣтъ; ни помози, Боже, мимо свѣтъ. Постао неваляо мимо све оста-
ле люде)

4. Низъ (низа), кое показуе мѣсто, по коме се што миче са горнѣга края на до-
нѣи: Па онъ сиѣе низъ бієлу кулу. Ходе
право низъ Косово равно. (Рони сузе низъ
бієло лице. Што поѣе низъ воду, не врну
се узъ воду. Погледай низа се)

5. Узъ (уза), кое показуе мѣсто, по ко-
ме се што миче съ донѣга края на горнѣи:
Па онъ ходе узъ бієлу кулу. (Шетаюћи узъ
росне ливаде. А одатле узъ воду Мораву.
Неки, друже, узъ долину струже)

Узъ, управляюћи винителнимъ падежомъ,
показуе и бавлѣнѣ поредъ нечега: Невѣра
ти сѣди узъ колѣно. (Ждребе трчи узъ ко-
билу. Узъ крива човѣка, пропадне кашто
и правъ.)

На послѣтку, узъ, управляюћи винител-
нимъ падежомъ, показуе іошъ и време: Узъ
бієлу недѣлю єде се масло. (Узъ велики
постъ пече се ракія. Поблієдио као слѣпач-
ка тиква узъ бербу. Марко піє узъ рама-
занъ вино.)

Управлянѣ творителногъ падежа са предлозима.

§. 32. Са творителнимъ падежомъ у-
правляю ови предлози:

21:4 = 5½

За.

I. За, кадъ показуе:

1. Да се нешто за некимъ предметомъ налази или ради, на питанъ гдѣ? Сѣди за кукомъ. Ясно пѣва за горомъ дѣвойка. (За горицомъ село помалено. За собомъ затвори врата. За калпакомъ одъ сребра ченка.)

2. Са глаголима, кои мицанъ показую, предлогъ за управля творителнимъ падежомъ, показуюћи редъ иденя за кимъ или за чимъ: (Хайде за мною. За хайдукомъ у гору не иди. Отиште се за нѣмъ преко поля.) За Милошемъ Чупићу Стояне, а за нѣма сва остала войска.

3. (Са глаголима, кои жаленъ означаваю, предлогъ за такође управля творителнимъ падежомъ: Тешко ономъ, ко за кимъ уздише. Онъ жали за братомъ. Носи руш-не хальине за майкомъ. Ко за свѣтомъ плаче, безъ очію остае. За ђеверомъ лице изгдила.)

У пренесеномъ значеню говори се: Дошао хлѣбъ за рукомъ. Не иде му посао за рукомъ. Говоре за нѣмъ зло. (Тешко вуку за киме не лаю, и юнаку за кимъ не говоре. За зломъ ђевојкомъ реци добро, а за добромъ како ти драго.)

(Исто тако у пренесеномъ значеню предлогъ за управля творителнимъ падежомъ,

кадъ показуе радню мѣсто времена, у кое се та радня чини: Затекосмо га за *ручкомъ*. За *вечеромъ* рече му стараць. Онъ сѣѣаше за *ужинномъ*.)

Надъ (или нада).

II. *Надъ* или *нада*, кадъ показуе предметъ, надъ коимъ нешто стои, а недодиркуе до нѣгове површине: Држи надъ *главомъ* штитъ. (Стои надъ *водомъ*. Орлови се вію надъ *лешинномъ*. Надъ нѣма се три облака вію. Надъ *водомъ* є лице огледао.)

(У пренесеномъ значеню каже се: Свака тица има надъ *собомъ* копца. Нико досадъ ние было *нада* *мномъ* господаръ. Поглавари надъ *четама*.)

Подъ (или пода).

III. *Подъ* или *пода*, кадъ показуе:

1. Предметъ, кои покрива или надвишава кога или што: Стои *подъ* *стрехомъ*. Лежи *подъ* *покривачемъ*. (Спава *подъ* *лимпомъ*. Кућа му є *подъ* *брдомъ*. И *подъ* *еломъ* студена водица. *Подъ* *Богданомъ* ноте обумрѣше. Тешко ногама *подъ* *людомъ* *главомъ*.)

У пренесеномъ значеню говори се: Онъ є *пода* *мномъ*. Ты си *подъ* *кривицомъ*. Свагда ми є *подъ* *рукомъ*. (Онъ є *подъ* *судомъ*. Ништа *подъ* *якимъ* *Богомъ* незна.)

2. Време: Подъ кнезомъ Лазаромъ. Подъ Неманићима. Подъ Душаномъ срби су много воевали. *XX2*

Предъ (или преда).

IV. *Предъ или преда*, кадъ показуе:

1. Да се стварь нека налази предъ пред-
нымъ страномъ (предъ лицемъ) нечега, на
питанъ: *гдѣ? предъ кимъ? предъ чимъ?* Предъ
кукомъ є изворъ. Предъ вратима копль уда-
рено. *Ко то иде преда мноу. Предъ вой-*
скомъ є Комненъ баряктаре.

2. Време предъ некимъ догађаємъ: Не-
дѣля предъ материцама. Предъ свршеткомъ
свое влады.

У пренесеномъ значеню каже се: Я
предъ собомъ имамъ старієга. Предъ нѣго-
вымъ є очима све то ништа.

Съ (или са).

V. Съ или са меће рѣчь у творител-
ни падежъ, кадъ рѣчь показуе, да оно, што
она ради, іошъ неко ради: Отишао са сва-
товима. *Аль не носи са собомъ соко-*
ла. Болъ є съ мудримъ плакати, него съ
лудимъ пѣвати. Те се юнакъ вѣнча са дѣ-
войкомъ.

У пренесеномъ значеню говори се: Ние
съ вољомъ, него за неволю. Сѣди съ ми-
ромъ. Съ Богомъ остай. Ёдва край съ кра-
ємъ саставля. Ёдва се растави съ душомъ. *XX3*

Управляѣ предложногъ падежа са предложима.

§. 33. Са предложнимъ падежомъ управляю ови предлози:

На.

I. а.) *На*, кадъ показуе површину мѣста, на коме се нека радня свршава, на питанѣ гдѣ? или на коме? или на чему? Погинуо на Косову. Носи на глави. Яше на коню. Сѣди на прагу. На граду се отворише врата.

При несвршенимъ глаголима: *лежати*, *сѣдѣти*, *стояти*, *ићи* и т. д. говори се о дѣловима тѣла, кои се у радњи употребљаваю: Лежи на леђима. Стои на ногама. Иде на прстима.

У пренесеномъ значеню, на питанѣ гдѣ? говори се о некој радњи, разумѣвајући мѣсто гдѣ се радня свршава: Бюо е на раду. Погинуо е на войсци. Стои на стражи. Стои на вѣтру, на киши. Лежи на сунцу.

А на питанѣ на коме или на чему? у пренесеномъ значеню говори се јошъ: Однесе на души. На правди страда. На нѣму ће останути царство. Мили Боже, на свему ти хвала.) X

б.) Често се значенѣ рѣчій у предложномъ падежу, са којима предлогъ на управля, преноси и на време: На јутру му назва

добро ютро. На умрломъ часу. Има една
тица, коя на ружну времену пѣва.
Радили су на найвећой врућини. На су-
ши престае тећи вода. Найвећа є часть
на мрску.

О.

II. О, кадъ показує:

1. Да рѣчь, коя показує мѣсто на коме
се што бави, држи оно, што на нѣой стои,
да не падне: Ново сито о клину виси. Ви-
си, као капля о листу. О бедри му сабля
окована. О врату му бисеръ обѣсила.

У пренесеномъ значеню каже се: Ради
о својой глави. Саградио себи задужбину
о свомъ труду и о своме благу. О своме
комаду туђа говеда чува. Незна ништа о
томе. Ко о чему мисли, о оному и саня.
Добри люди о злу говорише.

2. Предлогъ о управляюћи предлож-
нимъ падежомъ, показує време: Снѣгъ па-
де о ђурђеву дану. Кадъ є было вече о ве-
чери. Дође о великой госпођи у манастирь.
Свагда є о великимъ празницима народъ по-
учавао у цркви. Учинићешъ крвцу о праз-
нику.

По.

III. По, кадъ показує:

1. Да рѣчь означава неки просторъ мѣ-
ста, по коме се нешто миче: Иде по со-

би. Трчи по полю. Плива по води. Вычувайте по планини овце. По езеру вра-нацъ конъицъ плива. Разапеше по полю чадоре. Іованъ деспотъ ходи по Срієму.

У пренесеномъ значеню говори се: По-знаємъ га по гласу. Кажи по души. Ние ми по вољи. Влада се по закону. Суди по миту. По мени можешъ чинити шта хо-ћешъ. Немой, сине, говорити криво; ни по бабу, ни по стричевима; већъ по правди Бога истинога. Сви сѣдоше еданъ до дру-гога по госпоству и по старѣшинству.

2. Кадъ се говори о времену, предлогъ по казує, кадъ нека радня бива: По да-ну смо путовали. Ићи по зими, по вруки-ни. Умрѣо є одмахъ по божикѣ. А када є по вечери было. По смрти нема кајня. X+2

При.

IV. При, кои показує на питанѣ при-коме? или при чему? — предметъ, кодъ кога се што находи: При поясу сабля ожедни-ла. При нѣму су мои новци. При краю оба-ле. При куделѣи одъ злата вретено. Соба при земљи.

У пренесеномъ значеню говори се: Ние при себи. То є было при мени. Ради при свѣки. При нѣима се види путовати. Кадъ су были при вечери.

Примѣдба. У томъ значелю предлогъ при-има супротно значенѣ предлогу безъ: безъ мене, безъ свѣће, безъ нѣихъ. X

V. У, кадъ показує:

1. Унутрашньость или средину мѣста, гдѣ се што находи, — на питанѣ гдѣ? у коме? или у чему? Мы живимо у Европи. (Онъ сѣди у соби. Лежи у постелѣ. Было є у кошульи, у опанцима. Болестъ у очима.)

У пренесеномъ значеню говори се: Нема у нѣму повѣреня. Задржи у памети. Мислимъ у себи. Затекоше цара у животу. Нека ти се у невољи нађу. У сну се не снило.)

2. Време на питанѣ када? У Марту мѣсецу было є снѣгъ. У деветомъ вѣку. Некъ вамъ буде у помоћи и у дану и у ноћи. Кадъ у ютру данъ осване.)

Примѣдба. Ово значенѣ предлога у наличи на оно у §. 31. VIII. 2.)

Управлянѣ предложногъ падежа са нарѣчіємъ према.

Са предложнимъ падежомъ управля и нарѣчіє према: Тражи дѣвойку према себи. Према глави и оца по глави. Онъ є према мени ништа. Пирлитуру према Дурмитору. Према губеру валя се пружати. Кадъ є царе было према цркви.)

Трѣи Раздио.

О саставляню периода и о знацима препинаня.

Шта се зове периодъ?

§. 34. Периодъ се зове предложень, кое є, као што треба потпунѣно и распространѣно са приличнимъ рѣчима и израженѣима.

Составъ периода.

§. 35. Периодъ може бити или само едно главно предложень, несложено или сложено, распространѣно са изяснявајућимъ и допуњавајућимъ рѣчима: или може имати неколико таквихъ са свезама сѣдинѣнихъ предложеня.

Несложени и сложени периодъ.

§. 36. Првогъ се реда зове несложени периодъ; а другогъ сложени или двочлани, тричлани и четворочлани, по брою находяћихъ се у нѣму предложеня, коя се зову чланови периода.

Раздѣлѣнѣ сложеногъ периода на двѣ половине.

§. 37. Сложени периодъ, па ма колико му драго у нѣму находило се чланова, дѣли се на двѣ половине, и у другой се половине налази доказъ, изяснѣнѣ или послѣдица онога, што є казано у првой половине.

Примѣри сложенихъ периода.

Да покажемо примѣре сложенихъ периода.

а.) Двочлани:

Ако хоћеш да се съ пріятелѣмъ завадишъ (1-ви чланъ), а ты му само кажи истину у очи (2-ги чланъ).

б.) Тричлани: X

Ленъивъ ученикъ неможе да напредуе у науки (1-ви чланъ), зато ерѣ га мрзи да се труди и мучи (2-ги чланъ и половина периода); а докѣ се човѣкъ не намучи, вели пословица, неможе да се научи (3-ћи чланъ).

в.) Четворочлани:

Кадѣ ученикъ не слуша свѣтованя своихъ наставника (1-ви чланъ), и кадѣ се не управля и влада по нѣма (2-ги чланъ и половина периода): онѣ несамо што се неће ничему научити (3-ћи чланъ), но радећи све по своіой воли, може се искварити и постати непоштенъ човѣкъ (4-и чланъ).

Раскидљива бесѣда. X72

§. 38. Кадѣ се у говору или у писаню употребляваю мала кратка предложена, коя по мислима едно одѣ другогѣ зависе, но нису сѣдинѣна са свезама, — то се зове раскидљива бесѣда; н. п. Време е скупоцѣно; ни са чимѣ се неможе замѣнити; оно брзо пролази; не користовати се нѣме, рѣаво е; употреблявати га на зло іошѣ е грѣе.

Знаци препинаня.

§. 39. Кадѣ говоримо, мы ради разговѣтности застаемо више или манѣ између едногѣ и другогѣ предложена или између

ѣдногъ и другогъ члана периода, а такође употребљавамо и прилична повишаваня и понижаваня гласа. Кадъ пишемо, мы та за-
стаяня и промѣне гласа означавамо са зна-
цима препинанья.

Брой знакова препинанья.

§. 40. Знаци препинанья єсу ови:

1) Запета (.), коя показує найманѣ за-
ставлянѣ гласа.

2) Точка и запета (;), коє показую за-
ставлянѣ гласа двойномѣ веће одъ запете.

3) Двѣ точке (:), коє показую зауста-
влянѣ гласа троинномѣ веће одъ запете.

4) Точка (.), коя показує найвеће за-
ставлянѣ гласа, четвориномѣ веће него запета.

5) Знакъ питанья (?). } равни су

6) Знакъ удивляванья (!). } точки.

7) Знакъ мислодѣлѣнїи (—).

8) Знакъ претрзанья(....).

9) Знакъ затваранья (()).

10) Знакъ навођеня („“).

Употребляванѣ запете.

§. 41. Запета се пише:

1. Између два подлога или између два
прилога, а такође и међу допуњавајућимъ
рѣчимъ, кадъ оне єдна до друге стое безъ
сєдинявајуће или раздѣлявајуће свезе; н.
п. Нѣгова браќа, стричеви, куќани и селя-
ци уважаваю га, слушаю, воле и питаю за
свашта. Онъ є имао црне очи, велике веће,
плѣснатъ носъ и дуге образе.)

2. Кадъ се една рѣчь ради већега значеня двапутъ едно за другимъ каже, онда се запетомъ една одъ друге одѣлюе: *Боже, Боже шта се то ради. Дѣцо, дѣцо вы кете зло проку.*

3. Звателни падежъ, кадъ стои у средини предложеня, а нема предъ собомъ меѣуметка, меѣе се меѣу двѣма запетама; н. п. *Пѣвай, брате, те ме разговарай. Ты хоѣшъ, човѣче, да упропастишъ самъ себе.* — Меѣуметци, кадъ стое предъ звателнимъ падежомъ или другимъ некимъ подвикиванѣмъ, одѣлюю се одъ нѣга запетомъ: *О, мой брате! О, да грдне штете!* Но меѣуметци, кои се употребляваю ради усиляваня подвикиваня, неодѣлюю се ни са каквимъ знакомъ одъ оне рѣчи, предъ коіомъ стое; н. п. *Ей брате!*

4. Придодана предложеня одѣлюю се одъ главногъ подлога и прилога запетомъ; па зато и све оне рѣчи, са коима се починѣ придодано предложенѣ, кое се меѣе у средини говора, имаю предъ собомъ запету. Таке рѣчи есу односне замѣнице, свезе изясняваюѣе, сличаваюѣе и т. д; н. п. *Човѣкъ, кои ние лень, свагда ће наћи, шта ће радити. Болѣ е што-годъ радити, него сѣдѣти беспосленѣ. Гдѣ сви раде, тамо нема ни едногъ сиромаша. Говори онда, кадъ те што питаю. Онѣ е урадио онако, као*

што треба. Ради онолико, колико може. Ние дошао зато, што ние могао.

5. Главна предложена, која су седи-
нѣна са свезама: *и, а, но*, или кадъ су се-
динѣна само по мислима безъ свеза, па кадъ
су мала, и кадъ при њима нема придо-
данихъ предложена, одѣлюю се едно одъ
другогъ са запетама; н. п. *Онъ бы кодъ ме-
не, и я га не запитахъ. Я ѣу говорити, а
ты слушай. Мы га звасмо, но онъ не дође.
Наѣданпутъ се изненада наоблачи, почне
ермити, падати киша: и мы моралисмо се
разиѣи.*

Употребляванѣ точки и запете.

§. 42. Точка и запета пише се:

1. Између неколико предложена, или
међу члановима сложеногъ периода, кадъ се
у тима члановима много рѣчій налази, или
кадъ имаю при себи придодана и уметнута
предложена, која су са запетама едно одъ
другогъ одѣлѣна; н. п. *Ние онай сиромашъ,
ко има мало; но онай, ко жели много. Ни
ѣ благо, ни сребро ни злато; веѣъ ѣ благо,
што ѣ коме драго.*

2. У раскидливой бесѣди међу пред-
ложенѣима, која су по мислима сединѣна,
а особито кадъ се у њима не налази при-
чанѣ, него размишляванѣ или описиванѣ.
Види прим. у §. 38.

Примѣдба. А кадъ се у раскидливой бе-
сѣди употребљава причанѣ, онда се едно предло-

(женѣ одъ другоѣ одѣлюе запетомъ. Види прим у §. 41. 5).

Употребляванѣ двѣ точки.

§. 43. Двѣ точки пишу се:

1. Међу половинама сложеногъ периода, кадъ се у тима половинама находи неколико чланова, кои су одѣлѣни са точкомъ и запетомъ (вид. прим. у §. 37) четворчлани периодъ, и у § 41) 5) последњи примѣръ).

2. У средини предложена предъ набранѣмъ нечега и предъ навођенѣмъ нечихъ рѣчій; н. п. *Годишня времена есу: пролѣће, лѣто, есень, зима. Давно е казато: са своимъ еди и пій, а немай никаква рачуна.*

Употребляванѣ точки.

§. 44. Точка показуе, да се е мисао говора свршила, и пише се на краю периода.

и оукаѣ предлогѣ
Примѣдба. Ова се точка разликуе одъ оне, коя се пише ради скраћиваня рѣчій; н. п. и т. д. (мѣсто тако далѣ).

Употребляванѣ знака питаня и удивляваня.

§. 45. Знакъ питаня и удивляваня меће се мѣсто точки, — први на свршетку предложена, са коимъ се што пита; н. п. *Шта радиши? Хоћеш ли доћи? а такође и посліе питаюћихъ рѣчій; н. п. а? шта? како? зашто? и т. д.; — а други посліе онаковихъ предложена, са коима се казуе заповѣданѣ, званѣ, чуђенѣ или удивляванѣ, и посліе свію међуметака, осимъ онихъ, коя се предъ*

звателнимъ падежомъ или другимъ некимъ подвикиванѣмъ меѳу (вид. § 41) з): н. п. *Точи вино, Богосаве слуго! О мой сине, чобанче Иване! Боже мили! чуда големога!*

Звателни падежъ, кадъ онъ у почетку или на краю предложена стои, меѳе се до нѣга знакъ удивляваня: *О мой сужню! Мико Анѣлику! Стани мало, сужанъ-невольниче!* Съ тога се у писмима, коя се обично починю звателнимъ падежомъ, пише знакъ удивляваня: *Мили брате! Милостиви господине!*

Употребляванѣ мислодѣлѣеъ знака.

§. 46. Знакъ мислодѣлѣи пише се:

1. Кадъ се нека рѣчь изостави; н. п. *Еданъ коракъ — и ты си пропао!* (т. е. еданъ коракъ крочи и ты си пропао). *Шта си ты према мени? — Ништа* (т. е. ты према мени ниси ништа). Пише се и у разговорима меѳу питанѣмъ и одговоромъ, кадъ се имена разговараюћихъ се лица изоставляю; н. п. *Еси ли здравъ? — Есамъ. Кудъ идешъ? — Идемъ кући.*

2. При изненадномъ прелазу у говору; н. п. *Онъ гледа, гледа, — и наеданпутъ одскочи.*

3. Мислодѣлѣи знакъ пише се послѣ точке, да бы се показало, да идући периодъ нема свезе са предњимъ.

Употребляванѣ знака претрзана.

§. 47. Знакъ претрзана пише се онда, кадъ се разговоръ претрже; н. п. Я самъ хтио да идемъ, но морао самъ остати.

Употребляванѣ знака затвараня.

§. 48. Знакъ затвараня одѣлява уметнуто предложенѣ, или єдну рѣчь, која се меће до друге рѣчи у предложеню, да є изясни; н. п. У школи су дѣца морала сѣдити и учити одъ ютра до мрака (само што отиду те ручаю), (а кадъ уче и чате, морала су (сва у гласъ) викати.) Словосачинѣниє (синтаксисъ) скоро ће се свршити.

Употребляванѣ знака навођеня.

§. 49. Знакъ навођеня употребљава се онда, кадъ се у писаню узимлю туђе рѣчи. Овай се знакъ у почетку таквихъ рѣчій меће оздо, а на свршетку озго реда; н. п.

Рече Марко Лютици Богдану:

„Съ Богомъ остай, Лютица Богдане!

Да с у здравлю опетъ састанемо

И црвена вина напиемо.“ X

(Вели нѣму Лютица Богдане:

„Съ Богомъ пошао Кралѣвићу Марко!

Већ те моє очи невићеле,

Како си ме данасъ препануо,

Никада те пожелѣти нећу.“

Оде Марко узъ кршно приморѣ,

Оста Богданъ украй винограда.) X+2

ПРЕГЛЕДЪ.

НЕМѢНЯЮЩЕ СЕ РѢЧИ.

Нарѣчія.

Страна.

Какве су рѣчи нарѣчія?	7.
Раздѣлѣнѣ	—
Постоянѣ нарѣчія	—
Значенѣ нарѣчія	8.

Предлози.

Шта су предлози и како се дѣле?	12.
а) Споени предлози	—
б) Одѣлити предлози	—

Свезе.

Шта су свезе?	13.
Составъ свеза	—
Разлика свеза	—
а) По употребляваню	—
б) По значеню	14

Међуметци.

Шта су међуметци?	16
Раздѣлѣнѣ међуметака	—
Међуметци подвикиваня	17
Међуметци сличнoзвучности	18

СЛОВОСАЧИНѢНІЕ.

Шта є словосачинѣніє?	19
Предложенѣ	—
Дѣлови предложєня	—
Подлогъ и прилогъ	—
Прилогъ безъ подлога	20
Помоћни глаголь	—
Изоставлянѣ тогъ глагола	—
Несложєно и сложєно предложенѣ	21

	Страна.
Изясняваюће и допуњаваюће рѣчи у предложеноу	21
Придодано предложенѣ	24
Пуно придодано предложенѣ	—
Скраћено придодано предложенѣ	25
Уметнуто предложенѣ	—
Раздѣлѣнѣ правила словосачинѣнїя	26

ПРВИ РАЗДИО.

О слаганю рѣчїй.

Шта є то слаганѣ рѣчїй?	—
Раздѣлѣнѣ правила слаганя рѣчїй	—
Слаганѣ рѣчїй у несложеномѣ предложеноу	27
Слаганѣ изясняваюћїхъ рѣчїй са онима, коє оне изясняваю	—
Слаганѣ количнихъ рѣчїй са самоставнима рѣчима	28
Неодређени начинѣ глагола, као допуњаваюћа рѣчь	29
Слаганѣ рѣчїй у сложеномѣ предложеноу	30
При свезама, коє показую неку заєдничку радню	—
При различнимѣ родовима	31
При различнимѣ лицима	—
При свезама, коє показую изузетакъ неке раднѣ	—
Слаганѣ сложенихъ количнихъ рѣчїй са самоставнима рѣчима	32
Слаганѣ рѣчїй у придоданомѣ предложеноу	—

ДРУГИ РАЗДИО.

О управляню рѣчїй.

Шта є то управлянѣ рѣчїй?	34
Дѣлѣнѣ падежа на независне и зависне	35
Сєдиняванѣ независнихъ падежа	—
Рѣчи одѣ коихъ зависни падежи зависе	—
Двојко управлянѣ са падежима	36
Значеня родителнога падежа безѣ предлога	—
Родителни присвојаваня	—
Родителни показиваня свойства	37

Родителни показиваня количине	38
Родителни мисленогъ приближаваня предме- ту и удаляваня одъ нѣга	40
Управлянѣ дательногоъ падежа безъ предлога	42
Управлянѣ винительногоъ падежа безъ предлога	44
Управлянѣ творительногоъ падежа безъ предлога	45
Управлянѣ рѣчій са предлозима	46
Управлянѣ родителногоъ падежа са предлозима	47
Безъ	—
До	—
Изъ или иза	—
Одъ или ода	48
За	49
Съ или са	50
У	51
Управлянѣ родителногоъ падежа са нарѣчіима	—
Управлянѣ дательногоъ падежа са предлогомъ къ или ка	52
Управлянѣ винительногоъ падежа са предлозима	—
За	53
На	55
Надъ или нада	56
О	57
По	—
Подъ или пода	—
Предъ или преда	58
У	59
Управлянѣ винительногоъ падежа са нарѣчіима	60
Управлянѣ творителн. падежа са предлозима	61
За	62
Надъ или нада	63
Подъ или пода	—
Предъ или преда	64
Съ или са	—
Управлянѣ предложн. падежа са предлозима	65
На	—
О	66
По	—
При	67
У	68
Управлянѣ предложногоъ падежа са нарѣчіємъ према	—

ТРЕЋИ РАЗДИО.

О саставляню периода и о знацима препиняня.

	Страна.
Шта се зове периодъ?	69
Составъ периода	—
Несложени и сложени периодъ	—
Раздѣлѣнїе слежен. периода на двѣ половине	—
Примѣри сложенихъ периода	70
Раскидливѣ бесѣда	—
Знаци препиняня	71
Брой знакова препиняня	—
Употребляванѣ запете	73
Употребляванѣ точке и запете	74
Употребляванѣ двѣ точке	—
Употребляванѣ точке	—
Употребляванѣ знака питаня и удивляваня	75
Употребляванѣ мислослѣдствѣнаго знака	76
Употребляванѣ знака претрзаня	—
Употребляванѣ знака затвараня	—
Употребляванѣ знака навођеня	—

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р1аСрII 1135.1